

ÇAĞLAYAN

AYLIK İLİM VE KÜLTÜR DERGİSİ EYLÜL | OCTOBER | 2025

Eğer şimdilerde, uzak ve yakın yarınlar adına sinelerimiz ümitle çarpıyorsa, bu, O'na olan itimadımızdandır. Eğer bir kısım esbâb-ı âdiyenin çok büyük neticeler doğuracağını bekliyorsak bu da bizim acz ü fakrımız ve O'nun kudret ve gınâsındandır.

Orada Uzakta Bir Cami

Orada uzakta buğu buğu mazi koka bir cami vardı. Aslında hemen her mescit, cemaati, gelip gideni ve Hakk'a açık ufkuyla yeryüzünde gökler ötesine en yakın bir mekân, ötelere bakan bir rasathane ve bir mânâda "Sidretü'l-müntehâ"nın izdüşümü olsa da o farklı cami - kerameti cemaatine ait- her zaman bağrımdan yükselip ta dışarılar kadar akseden içindeki köpük köpük his tufanı, müdâvimlerinin dupduru heyecanı ve hariminde sürekli duymaya alışık olduğumuz o aşk u şevk insanlarının âh u efgânıyla âdetâ bir farklılığın remzi olmuştu. Harimine girdiğimiz andan itibaren oradaki sesleri-solukları, tehilleri-tekbirleri, gönülleri-

mizin muhabbetle köpüren hisleri gibi yumuşak, sımsıcak bulur ve âdeta kendimizi bir başka âlemden sanırdık.

Rengini, desenini, şivesini içindeki cemaatin sinelerindeki heyecandan, onların çehrelerindeki samimiyet ve nurâniyetten, ümit ve beklentilerindeki derinlikten alan bir mânâda o seyyar ve seyyal mâbed, her zaman bize annelerimizin kucagında duyduğumuz şefkati, babalarımızın azim ve kararlılığını, secde ile aydınlanmış çehrelerin ledünniliğini ve Cennet yolunda olmanın lezzet ve halâvetini hatırlatırdı. Bizler hemen her cuma, insanların akın akın o mâbede koştuklarını görünce, âdeta kendimizi geçmişten gelip başımıza boşalan bir sürü hayal sağanağı

altında sanır; içinde bulunduğumuz zaman dilimini aşarak gider geçmişin sırlı koridorlarında dolaşır, yer yer mutlu geleceğimizi ümitle süzer, zaman zaman diriliş günlerimizi temayaşaya dalar ve tadına doyumladık hülyalarla banyo yapmış gibi olurduk. Doyamazdık o güzel insanlarla bir arada bulunmaya, kubbe ve duvarlarda yankılanan hıçkırık seslerine, sinelerden kopup gelen ve bakışlara akseden ümitlere ve altın çağlarımıza ait seslerin, sözlerin, mülahazaların çiy çiy başımızdan aşağıya dökülüşüne. Hemen her cumalanışımızda gönüllerin sesi-soluğu diyeceğimiz heyecanlar, birleşik kaplar hesabı, ondan ona, ondan da bir diğerine boşalır gibi olur ve her sinede aynı seviyeye

yükselir; derken, caminin içinde adeta bir duygu tufanı yaşanır.

İç içe girerdi duygular, düşünceler ve dar gelirdi içinde bulunduğumuz zaman hepimize; yırtılır gibi olurdu yaşadığımız çağın kılıfı; dökülüverirdik ışıktan çağlara ve dinlerdik ruhumuzun sesinden kendi gönüllerimize ait altın neşideleri geçmişin dili, geçmişin şivesiyle. Çok defa mâbedden içeriye adımımızı attığımız andan itibaren, dört bir yanımızda bir sürü sihirli kapı aralanmış gibi olurdu; olurdu da duyardık beş yüz sene, bin sene önce yaşamızın cedlerimizin "hayhuy"unu; yüreklerimize ürpertiler salan naralarını ve her yanda bir velle olup yankılanan gülbanklarını. Unuturduk bu veba ve tâun çağının bütün olumsuzluklarını; unuttur ve kendimizi bir itmi'nan, bir serinlik, bir emniyet, bir şefkat ve bir güzellik ortasında hissederdik.

Zaman zaman oradaki o inanmış insanların mânâlı bakışları, duruşlarındaki mehâbetli havaları ve Allah huzurunda bulunuyor olma haşyetleri, mâbedin ötelere açık kendine has derinliğiyle birleşince, her şey öyle baş döndüren bir büyüye ulaşırdı ki, hemen çoğumuz kendimizi bir zirveye doğru yükseliyor veya bir zafere koşuyor sanırdık. O sihirli dakikalarda hemen herkes ruhunun derinliklerinde mânâsını kavrayamadığı bir neşe ve bir sevinç hissederdik; derken kederler dağılır gider, sineler gamdan azade bir hâl alır ve bize ait günlerin bir yenisini daha idrak etmiş gibi hem mazi hem de gelecek olurduk. O esnada duyduğumuz her ses, her soluk bize, dupdurur bir çocuk çığlığı gibi tesirli, bir aşk iniltisi gibi içten ve bir mûsikî faslı gibi de heyecan verici gelirdi.

Ben, yıllar önce saf bir Anadolulu insanı hissiyatıyla duyup tattığım o günkü ruh ve mânâyı, cami harimini aşır ta sokaklara ulaşan o zamanki cûş ve heyecanı, hafızamda pırl pırl izler bırakan anlamlı görüntüleri, bugünkü mantık ve felsefeden onlara hiçbir şey ilave etmeden tazimle korumakta ve kendi kendime "Keşke o altın günler hep devam etseydi." hasretiyle inlemekteyim. İnlemekteyim ama biliyorum ki benim de içinde önemsiz bir çizgi veya değersiz bir nokta olarak bulunduğum o büyüklük ve şeker-şerbet günleri artık geriye getirmek hiçbir zaman mümkün olmayacak; o birbirinden farklı haz ve zevk resimleri asla bir araya gelmeyecek ve bir açılıma merkezlik yapan o toplanıp dağılmalar kat'iyen bir daha geriye dönmeyecektir. Belki bundan sonra da pek çok mâbed yine dolup boşalacak, kubbelerde yine hak dostlarının sesleri birleşecek, her yerde diller sürekli Hakk'ı söyleyecek; ama ihtimal ki mebede ait o halâvet, o tarâvet ve o canlılık bir daha asla duyulmayacaktır.

Uzaktaki o camide, bize ait öyle bir terbiye, öyle bir nezaket ve teşrifat keyfiyeti hâkim idi ki biz orayı her zaman muhteşem geçmişimizin birkaç kareye sıkıştırılmış bir vitrini gibi duyar, onun harmindeki her sesi ve soluğu bir şiir gibi dinler, gelip kulaklarımıza çarpan âh u vâhı da Cennetini yitirmiş Âdem Nebi'nin feryad u figânına benzetirdik ve orada hep kendimizi söylerdik; söylerdik de bazen söz ve düşünceler öyle bir aşkınlığa ulaşırdı ki yer yer Yakup Nebi gibi hasret ve hicranla sızlar, zaman zaman da Yusuf'a ait gömleğin kokusunu almış gibi sevinçlerimizi gözyaşlarıyla şiirleştirirdik.

O mâbedde bir araya gelen gönüllerin hemen hiçbirinde yeis ve inkısar yoktu, olmazdı da; dayanırlardı birbirlerine duygu ve düşünce tufanıyla ve bir set oluşturlardı ümitsizlik sel ve fırtınalarına karşı. Hele orada kin, nefret, gayz, hiddet ve asabiye asla rastlanmazdı; zira kalbler selim, duygular dupduru, insanî münasebetler sınırsız ve bakışlar da emniyet vaad ediciydi. O mâbedin harimine bile günlük dedikodu, dünya ve ukbâ adına yararı olmayan, bizim "güft ü gü" dediğimiz hiçbir muzır mülahaza sokulamazdı.

Orada insanlar her zaman sadece Hak mülahazası ve Yaratan'ın hoşnut olması düşüncesiyle bir araya gelir, samimiyetle birbirini kucaklar, kendi aralarında âlaka ve irtibatlarını yeniler; hep aynı dilden âşk u şevk besteleri söyler ve dinler, aynı havadan şefkat ve tefekkür nağmeleri mırıldanırlardı. Bir büyüü vardı veya biz öyle sanırdık o mâbedin; bizim geçmiş dünyalarımıza, altın çağlarımıza, hatta göklere ve gökler ötesine açık hüyalı ikliminde insan oraya adımını atar atmaz, harimindeki umumî hava hemen ona kendi boyasını çalar, hiss-i müşterek lisanıyla kendi sesinden bir şeyler fısıldar ve onu da kısa zamanda kendine benzetirdi.

Ben şimdilerde o dopdolu günleri hatırlayıp ruhumda canlandırınca, histen, heyecandan yana fakirlerden fakir, çok defa sisli-dumanlı bugünkü gurbetimle ürpieri; kendime acıyor ve âdetâ bir "dâüssula" yaşıyorum. O zamanlar hep ulvî hislerle oturur kalkar, sürekli uhreviliğe açık durmaya çalışır, Allah'a yönelen her gönülle yeni bir vilâdet neşesi yaşar, çok defa çocuklar gibi sevinir ve her günü daha derin bir farklılık içinde duyardık. Görüp şahit ol-

duklarımız, duygularımızı daha bir biler, basiretlerimizi keskinleştirir, ruhlarımızı inceltir; bizi Hak kapısının ayrılmaz bendelemi olmaya hazırlar ve âdetâ hepimizi birer kulluk tiryakisi hâline getirir.

O cami günlerinin, hatta saatlerinin şirini, mûsikisini dinleyen ve bunun hava gibi, su gibi, ekmek gibi aziz olduğunu duyup anlayan Hakk'a açık cemaatte de *-kerameti onların böyle bir ruh hâliyle bir araya gelmiş olmalarında-* ince bir anlayış, enderûnî bir nezaket ve derin bir irfan müşahade edilirdi: Herkes birbirini tıpkı güller gibi koklar, uzun zaman gurbet yaşamışlar gibi sarmaş-dolaş olur, iç çeker ve hasret giderirlerdi. Konuşmalarında hisli bir kalbin çarpışları gibi pürheyecan, tavırlarında karşı tarafı kararım endişesiyle incelerden ince, yüzleri çiçekler gibi sürekli mütebessim, hep nazik ve enderûnîydiler.

Aradan bunca yıl geçmiş olmasına rağmen, bugün hafızamda hâlâ bütün canlılığıyla dipdiri duran o pırl albümün hangi sayfasına baksam gönlüm ürperir, gözlerim yaşlarla dolar ve *"Hey gidi günler!"* der inlerim. Çok uzak bir geçmişte de olsa, ne zaman hayalimde, o günkü cemaatin o mavimtırak ve semâvîleri hatırlatan hâllerini belirse, günümüzün hiçbir şey ifade etmeyen kaskatı realitelerinden uzaklaşarak o ümit ve iman insanlarının arasına dalmış gibi olur ve âdetâ ferahlarım. Hülyalarındaki o günün canlı resimleri bana göre en olumsuz sesi-sözü, havayı-atmosferi bile evirip çevirip yumuşatacak kadar derindi, sıcaktı, içtendi ve ledünnîydi.

Daha çok uhrevîlere benzeyen o saf ve duru insanların, sinelerini çatlatırcasına kendilerini zorlayan heyecanları, hıçkırıklara mehâfet ve mehâbet resimleri çizen tavırları; ağlayan, kıvranan, bazen bu hisleri-

ni açığa vurmamak için yutkun hâlleri, ötelere açılmış gibi derinleşen bakışları; kürsüye, minbere, kürsü ve minberdeki kimselere mev'ize ve hutbeler ötesi değişik şeyler fıslıdayan temkinleri, samimiyetleri, o kadar derin, o kadar anlamlı ve o kadar sıcaktı ki bunca yıl sonra ne zaman hayalimde o günlere açılsam, kendimi ruhanilerin içinde sanır ve *"Meğer hayatın hakiki tadı, şivesi, lezzeti o günlerdeymiş."* derim.

Bir atmosfer, ona tam uyulunca ve içine girilip bütün hususiyetleriyle teneffüs edilince vuzuha kavuşur, bize bir şeyler söyler, söyledikleri anlaşılır hâle gelir ve dinleyip temaşa edenler için de bir mânâ ifade eder. Aksine, o atmosfer, içine girmemiş olanlara ne bir şey söyler ne de bir şey duyurur. Evet, bizimle aynı havayı teneffüs etmeyenlerin ne o camiye ne de içindeki cemaati kendi derinlikleriyle duyması mümkün değildir.

Ben o zamanlar, henüz genç denecek bir yaşta idim. Her şeyi bütün teferruatıyla düşünememiş olabilirim; ama yine de o gelişmemiş avamca hislerimle, o günlerin ifade ettiği mânâyı, her şeyin akış istikametini ve o toplanmaların-dağılmaların vaad ettiklerini duyuyordum gibiydim: Yeni bir sabaha doğru yürüyen bu insanların ufkunda peşi peşine gelecek akşamları, her yanı saracak zifiri karanlıkları ve arkasından da yine Allah'ın inayetiyle bütün engellemelere rağmen üst üste sökün edecek olan fecirleri ve geleceğin *"fecir süvarileri"*ni *-Hakk'ın inayet ve rahmetine güvenim sayesinde-* hissedebiliyordum. Evet, bir yandan bize ait o günlerin, mîadlarını dolduran güller gibi bir bir solacaklarını, her yanı kendine has desenleriyle ürperten bir hazanın saracağını, ardından da yeni sürgünleri, yeni tomurcukları ve yepyeni edasıyla peşi peşine nebaharların gele-

ceğini tahmin üstü bir kanaatle sezer gibiydim.

O camilerdeki çarpıp anlamsız şeyler gibi yere döküleceğine; o kadar hasret ve hicranla sızlamaların heba olup gideceğine; öylesine gönülden iç çekip sızlanmaların zayı olacağına; o denli içten duaların kabul gör-meyip reddedileceğine; akan gözyaşlarının boşluğa akacağına ve o aydınlık sinelerde köpürüp duran heyecanların cevapsız kalacağına ihtimal veremiyordum.. inancım tamdı, her zaman bir çağlayanı hatırlatan o his ve heyecan tufanının, o mütemadi içten bekleşiş ve ümidin, o kararlı duruşun ve sabır mantığının bir gün mutlaka kendi dilleriyle bütün dünyaya bir şeyler anlatacaklarına.. inanmıştım Rahmeti Sonsuz'un kapısında el-pençe divan durmuş, içini O'na döken kapı kullarının yakarışlarına O'nun cevap vereceğine. O her zaman vefallı vefa muamelesinde bulunmuş, kendisine yönelen sadık bendelerini de asla inkisara mârûz bırakmamış, sa'ye sarılıp hikmete râm olanların hep yanında olmuştu, oluyordu ve olacaktı. Eğer şimdilerde, uzak ve yakın yarınlara adına sinelerimiz ümitle çarpıyorsa, bu, O'na olan itimadımızdandır. Eğer bir kısım esbâb-ı âdiyenin çok büyük neticeler doğuracağını bekliyorsak bu da bizim acz ü fakırimız ve O'nun kudret ve gınâsındandır. O eski günlerde, camilerde bir araya gelen tertemiz gönüllere Cenâb-ı Hakk'ın hususi bir teveccühü olacağını hep bekle-dik, bekliyoruz ve bekleyeceğiz, o zamanki hülyalarımızla ve şimdiki muhakemelerimizle. Zaten Hakk'ın kapıkullarına da o kapıda her zaman imanla, ümitle beklemek düşer.

Sızıntı, Ağustos 2003

Yankısı Bitmeyen Ses

Hocaefendi'nin Tınısında Emniyet ve Sükûnun İlmî Haritası

Bazı sadâlar vardır ki yalnızca kulak zarına temas etmekle kalmaz; insanın derûnuna nüfuz eder, orada latif bir titreşim olarak bâki kalır. Lafızlar mânâlarını taşırken, tonları onlara görünmez bir derinlik ve ağırlık ilave eder. 20 Kasım 2014 tarihli 436. Nağme: Sızıntı kaydında Hocaefendi'nin sadâsı tam da böyledir:

Sözlerin ardında emniyetle dokunmuş bir ahenk, ritmi yavaşlatan bir itmi'nan ve dinleyeni kendi iç âlemine davet eden sıcak bir akis...

Sesin İmzası – Emniyetin Frekansı
Teknik tahliller, bu kaydın ortalama 164 Hz temel frekans ve 64 BPM tempo ile irad edildiğini göstermektedir. Tempo,

insan kalp atışına yakınlığıyla bedene doğal bir uyum telkin eder. Düşük ve sabit frekans ise beyin "güvenli" olarak kodladığı ses profilini çağırıştırır.¹

Polivagal teoriye göre, bu akustik özellikler ventral vagal sistemi harekete geçirerek bedeni "tehdit hâli"nden çıkarır.² Böylelikle omuzlardaki yük hafifler, nefes derinleşir, idrak sükûnete erer. Bu, biyolojik mânâda "emniyette olma" hâlinin, sadâ yoluyla uyandırılmasıdır.

Sesin Portresi – Tını, Tempo ve Ezgisellik

Hocaefendi'nin sesi, yumuşak ve sıcak bir tını taşır; bariton altı frekansta seyreden bu ses, tizden ziyade bas tarafına yakın durur. Bu hususiyet, dinleyende iç huzuru ve emniyet hissini uyandırır; be-

deni gerginliği hafifletir.³ Ani yükselişler yahut sert inişler bulunmaz; ritim yavaş, suurlu ve itinalıdır. Kelimeler arasında, mânânın dinleyici gönlünde yerleşmesine fırsat tanıyan sükût aralıkları bırakılır.

Konuşma temposu, kalbin tabii atışına yakınlığıyla te-

bir hitap ile benzer bir ruhi rezonans uyandırır.⁶

Bu bütünlük içinde, sadâ yalnızca mânâ taşımaz; dinleyende derin bir içsel yoğunlaşma (transa benzer) ve beraklaşma hâli oluşturur.⁷ Lafız, tınıyla derinleşir; tını, kelimelere görünmez bir emniyet ve

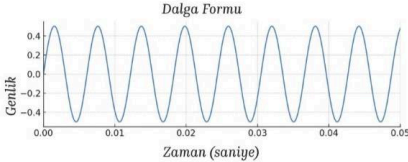
leyiciyi sakinleştirip bağ kurmaya kimi anlarda ise dikkati uyardırıcı toplu bir heyecana taşımaya hizmet etmiştir.

Beyin ve Ruhun Yankısı – Nörobiyolojik ve Manevi Katmanlar

Hocafendi'nin sesinin tesiri, kulaktaki basit titreşimden ibaret değildir; beyin, bu örüntüyü öngörülebilirlik ve emniyet işareti olarak çözümler. Ayna nöron sistemi(*) bu noktada devreye girer: Sakin ton ve ölçülü tempo işitildiğinde, beden motor ve hissi merkezleri aynı ahenge eş zamanlı olarak intibak eder. Bunun zahirdeki tezahürü şudur: Nefes derinleşir, yüzdeki ince gerilimler çözülür, kalp atışı konuşmacının ritmine yaklaşır.

Bu nevi biyolojik uyum, Polivagal kuramın tarif ettiği güven mekanizmasıyla birleşir.⁸ Düşük frekans ile yavaş tempo, parasempatik sinir sistemini faaliyete geçirerek bedeni "tehdit hâli"nden "sosyal bağ" hâline geçirir. O an, insan yalnızca kelimeleri dinlemekte değil; ruh-beden bütünlüğünde güvenli bir temas tecrübe etmektedir.

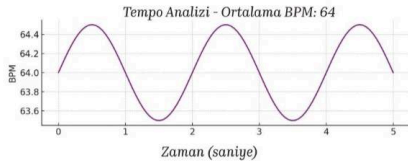
Psikanalitik nazar ise tabloya başka bir katman ekler: İnsan, gönül dünyasına yaklaştığında ses tonu alçalır; bu, mahremiyetin tınısıdır. Psikanalist Theodor Reik'in "üçüncü kulak" dediği şey de budur: Çoğu zaman dinleyen, kelimelerden ziyade tonun ifadesi ettiği mânâyı duyar.⁹ Mesela, "İyiyim." derken sesiniz titriyorsa, karşınızdaki mânâyı kelimelerden değil, titreşimden anlar.

fekkürî ve meditatif bir tesir meydana getirir.⁴ Araştırmalar, böylesi ritmik uyumun parasempatik sistemi faaliyete geçirdiğini ve ruh-beden gevşemesini desteklediğini ortaya koymuştur.⁵ Dinleyen, farkında olmadan nefesini ve kalp ritmini bu ahenge uyandırır.

Sesin artikülasyonu (sesin çıkarılış biçimi, telaffuzun netliği) berrak, fakat abartıdan uzaktır; kelimelerin son-

itmi'nan iklimi ekler. Bununla birlikte, onun sadâsı yalnızca bu dinginlik ve huzur boyutuyla sınırlı değildir. Onun hitabetinde iki kutup bir arada bulunur: Bir yanda sükûnet ve içe çağırıcı tefekür hâli, öte yanda coşku, uyandırma ve harekete geçirme. Analiz için seçilen kesit, bu içsel tefekür ve sükûnet anlarından alınmıştır; kalp ritmine yakın akışıyla dinleyende huzur ve gü-

ları yutulmaz, lüzumsuzca uzatılmaz. Bu, sadâyâ tabiiilik ve samimiyet kazandırır. Hafif ezgisel bir hat, konuşmaya musiki bir letafet katar; ses, düz çizgide değil, ölçülü iniş çıkışlarla seyredir. Bu ezgisellik, Kur'an tilaveti veya tasavvufi

ven uyandırır. Ancak eski cami vaazlarında sesi zaman zaman yükselmiş, vecd ile dalgalanmış, kalabalıkları heyecan ve aksiyona davet etmiştir. Psikolojik açıdan bakıldığında, bu iki yönlü kullanım bir dengeye işaret eder: Kimi anlarda din-

Hatta ilmi çalışmalar, yalnızca kısa bir “merhaba” ses örneğinin dahi dinleyicide kalıcı şahsiyet izlenimleri oluşturabileceğini göstermektedir.¹⁰ Bu bulgu, Hocaefendi’nin sadâsındaki emniyet verici tonun neden böylesine kuvvetli bir ilk tesir uyandırdığını izah eder.

Lacan’ın ifadesiyle ise ses, bazen insanın derununda eksikliğini hissettiği, fakat adını koyamadığı *objet petit a* mahiyetine bürünür.¹¹ Yani hep aranan, fakat tam mânâsı bilinmeyen bir “tamamlanma çağrısı”dır. Böyle bir ses, kelimenin hudutlarını aşarak gönlüde mânevî bir davet işlevi görür.

Netice olarak, bu sadâyı işiten yalnızca duymakla kalmaz; ruhu itmi’nana erer, dikkati berraklaşır, hatta kimi zaman şifa süreci sessizce başlar.

Sinir Sisteminin Üç Hâli ve Hocaefendi’nin Sesi

İnsan bedeni, karşılaştığı her duruma sinir sistemi vasıtasıyla cevap verir. Polivagal nazariyesi, bu cevapların üç ana hâlde cereyan ettiğini izah eder: 1. *Dorsal Vagal Hâl – Donma ve Kapanma*

- Tehdit çok yoğun veya kaçış imkânsızsa ortaya çıkar.
- Enerji düşer, hisler kısılr, bedensel hissizlik olabilir.
- Misal: Kötü bir haber karşısında donakalmak ya da küçük bir çocuğun, öğretmenin öfkeli bakışıyla nefesini tutup bakışlarını yere indirmesi.
- 2. *Sempatik Hâl – Mücadele veya Kaçış*
- Tehdit algılandığında devreye girer. Kalp atışı hız-

lanır, nefes yüzeyselleşir, beden harekete hazırlanır.

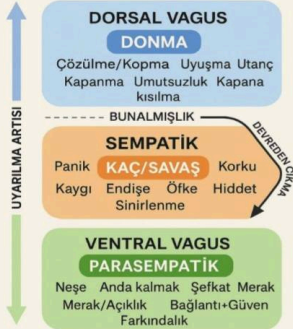
- Misal: Yüksek bir sesle ırkılan birinin çenesini sıkması, omuzlarının gerilmesi (savaş) ya da tartışma anında kapıya yönelip nefesi hızlanan birinin çıkış yolu araması (kaç).
- Yoğun stres anında savaş, kaç ya da don tepkileri görülür; ayrıca literatürde iki yanıt daha tanımlanır: Fawn (uyum sağlama – hoşnut etme) ve Flop (çökme – tonüs kaybı).
- 3. *Parasempatik Hâl, (Ventral Vagal) Hâl – Emniyet ve Bağ Kurma*
- Kendimizi güvende hissettiğimizde aktif olur. Yüz kasları gevşer, nefes derinleşir, ses yumuşar.
- Misal: Sohbet sırasında huzurlu gülümsemeler.

Bu düzen, sinir sisteminin merdiven misali iniş ve çıkışlarını gösterir. Hocaefendi’nin sadâsı, dinleyenleri çoğunlukla bu “yeşil bölgeye” taşıyarak huzur, güven ve iç ferahlığı hissettirir.

Halkın Tanıklığı – Gönül Şahitlikleri ve Çağrışımlar
Hacı Kemal Abi, İzmir’de işlettiği lokantanın karşısındaki Başdurak Camii’nin şadırvanında abdest alırken, merkezi sistemle çevredeki kamilere de aktarılan Hocaefendi’nin vaazını işitir. O sesin tesiriyle, ayağındaki takunyalarıyla heyecanla Kestane Pazarı Camii’ne koşar. Hocaefendi’yi yakından tanıdıktan sonra ise, “İşte şimdi aradığımı buldum.” der ve bir daha peşini bırakmaz. (**)

Farklı yaş gruplarından 161 kişinin verdiği cevaplar, bir se-

POLIVAGAL TEORİ – OTONOM SINIR SİSTEMİ HÂLLERİ

sin insan ruhunda nasıl yankı bulduğunu ortaya koydu.

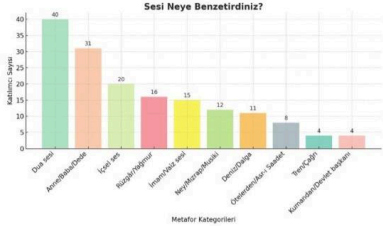
Yaş dağılımında en büyük pay 36-45 yaş grubu (%47,5) ve 46-60 yaş grubu (%34,4). Daha genç gruplar ise daha küçük bir yüzdelik dilimde yer aldı.¹²

Katılımcıların beyanları, Hocaefendi'nin sadasının üç temel duygusal eksende tezahür ettiğini göstermektedir: - *İtmi'nan / Huzur* (%48) - Katılımcıların yarısına yakını, hislerini bu kelime ile ifade etmiştir. - *Emniyet* (%42) - Sesin samimi, istikrarlı ve incitmeyen tonu, güven hissini beslemiştir. - *Duygusal Boşalma* (%16) - Dinleyenin, iç âlemindeki duyguların açığa çıkmasına vesile olmuştur.¹²

Bu dağılım, sesin çoğunlukla sükûnet ve emniyet

“imam sesi”, “anne sesi” ve “baba/dede sesi” takip etmiştir. Bu çağrışımlar, sesin bilinç dışı düzeyde bağlanma ve korunma hissini harekete geçirdiğini düşündürmektedir.

sükûnete çağıran yumuşaklığında ve samimiyetinde... Hocaefendi artık cismen aramızda değil. Lakin onun sesi, yalnızca bir huzur daveti değil; Allah'a yönelmenin, O'nun (celle celâluhu) rızasını aramanın

duyguları oluşturduğunu; aynı zamanda derin bir duygulanmaya da sebep olduğunu gösteriyor. Huzur ve gözlerin dolması, birlikte “kalbi yumuşatan” bir etkiyi işaret ediyor.

Bununla birlikte en sık yapılan benzetme “dua sesi” (%40) olurken; bunu “iç ses”,

Akustik Şifa – Yankısı Bitmeyen Sadâ

İlim, bu tesirin sebeplerini frekans, tempo, nörofizyoloji ve ayna nöron sistemi ile izah edebilir. Fakat hakiki tesir, sayılarla ölçülemeyen bir menbâdır: O sadânın tevazu ile yörgülüşmüş letafetinde, kalpleri

ve Fahr-i Kâinat Efendimiz'i (sallâllâhu aleyhi ve sellem) tanımanın da bir davetiyesiydi. Her kelimesi, gönülleri zikre uyandıran, kalpleri hayra çağıran bir nefesti. Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

“Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinden fazla yükseltmeyin...” (Hucurât, 49/2)¹³

Bu ilahî ihtâr, sesin edebini ve ahlaklı bir tınıya sahip olmasının ehemmiyetini beyan eder.

Hocaefendi'nin sadâsı da işte böyleydi: Ölçülü, yumuşak, muhatabını incitmeyen ve gönle liman olan...

Kayıt sonra erse de bıraktığı huzur dinleyicide yaşamaya devam ederdi; insan kendi içine doğru sessiz bir seyr ü sefer yaşardı. O sadâ, artık yalnızca bir insana ait değil; tevazu ile beslenmiş, muhabbetle örülmüş, imanla

Hocaefendi'nin sesi, yumuşak ve sıcak bir tını taşır; bariton altı frekansta seyreden bu ses, tizden ziyade bas tarafına yakın durur. Bu hususiyet, dinleyende iç huzuru ve emniyet hissini uyandırır; bedeni gerginliği hafifletir.

kuvvetlenmiş bir mirastı. Ve bu miras, her dinleyenin kendi sükûtunda yeniden keşfedeceği bir sığınak olarak bâki kalacaktır. **Ç**

(*) Bkz. Prof. Dr. S. Sinem Akbulak "Ayna Nöronlar", Çağlayan, Haziran 2024, Sayı: 87.

(**) Bkz. "Yeri Doldurulamaz Bir Aksiyon İnsanı – Hacı Kemal Abi", Çağlayan, Sayı 101, Ağustos 2025, s. 30.

- Analiz, sesin akustik parametrelerini ölçmek için aşağıdaki araçlar kullanılarak yapılmıştır:
 - Praat (fonetik analiz aracı)
 - Librosa (Python kütüphanesi, ses sinyali işleme)
 - Audacity (ses düzenleme ve görselleştirme).

Kaynaklar

1. Juslin, P. N., & Laukka, P. (2003). Communication of emotions in vocal expression and music performance: Different channels, same code? *Psychological*

Bulletin, 129(5), 770–814. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.5.770>

2. Porges, S. W. (2011). *The polyvagal theory: Neurophysiological foundations of emotions, attachment, communication, and self-regulation*. W. W. Norton.
3. Banse, R., & Scherer, K. R. (1996). Acoustic profiles in vocal emotion expression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(3), 614–636. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.70.3.614>
4. Bernardi, L., Porta, C., & Sleight, P. (2006). Slow breathing reduces chemoreflex response to hypoxia and hypercapnia, and increases baroreflex sensitivity. *Journal of Hypertension*, 24(12), 2527–2533.
5. Lehrer, P., & Gevirtz, R. (2014). Heart rate variability biofeedback: How and why does it work? *Frontiers in Psychology*, 5, 756. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.00756>
6. Jankowski, T., & Strzyżewski, W. (2016). Musicality in speech: Emotional prosody and melodic intonation. *Psychology of Music*, 44(2), 275–289.
7. Hilgard, E. R. (1977). *Divided*

consciousness: Multiple controls in human thought and action. Wiley-Interscience.

8. Gallese, V., & Goldman, A. (1998). Mirror neurons and the simulation theory of mind-reading. *Trends in Cognitive Sciences*, 2(12), 493–501.
9. Reik, T. (1948). Listening with the third ear: *The inner experience of a psychoanalyst*. Farrar, Straus and Giroux.
10. McAleer, P., Todorov, A., & Belin, P. (2014). How do you say "Hello"? Personality impressions from brief novel voices. *PLoS ONE*, 9(3), e90779. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0090779>
11. Lacan, J. (1998). *The four fundamental concepts of psychoanalysis*. W. W. Norton.
12. Kocabas, B. A. (2025). Yankısı bitmeyen ses: Katılımcı görüşleri üzerine anket verileri [Unpublished survey data].
13. Kur'an-ı Kerim. Hucurât sûresi, 49/2. (Prof. Dr. Suat Yıldırım, Kur'an-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâlî, Defne Yayınları, Ocak 2013, İstanbul).

Kuş Tüylerinden Uçuş Teknolojisine

Günümüzdeki uçaklar sabit kanat yapısına sahip olup kuşlarınki gibi eklemlele bağlantılı olarak hareketli kanatlara sahip değildir. Hareketli kanatların kontrolü çok zor olup hareket ettirmek için büyük güce ihtiyaç duyulur. Ayrıca eklem yerlerindeki aşınmalar büyük problem olur; karmaşık hava hareketlerinde ve girdaplarda uçuş verimliliğini ve güvenliğini arttırmak çok zor bir fiziki problem olarak teknolojinin önünde durmaktadır.

Insanoğlu uçma fikrini ilk önce kuşlardan ilham almıştır. Günümüzdeki uçaklar sabit kanat yapısına sahip olup kuşlarınki gibi eklemlele bağlantılı olarak hareketli kanatlara sahip değildir. Hareketli kanatların kontrolü çok zor olup hareket ettirmek için büyük güce

ihtiyaç duyulur. Ayrıca eklem yerlerindeki aşınmalar büyük problem olur; karmaşık hava hareketlerinde ve girdaplarda uçuş verimliliğini ve güvenliğini arttırmak çok zor bir fiziki problem olarak teknolojinin önünde durmaktadır.

Hareketli ve esnek kanat yapısının yanı sıra farklı tip-

lerdeki kuş tüylerinin harika yapısı da uçuş teknolojisine yeni ufuklar kazandırabilir. Kuş kanatları, omuzdan dışarı doğru yayılan, üst üste binen kalem (veya telek) tüyler ve bunların da yanına kadar olan kısımlarını kaplayan daha küçük örtü tüyleriyle şekillendirilmiştir. Bu üst üste

binmiş büyük olan kalem tüyler yapacakları manevraya göre birbirlerinin üzerine hareket ederek yüzeyi daraltır veya genişletirler. Daha küçük olan örtü tüyleri ise hem daha esnek ve yumuşak hem de daha sık olarak ayrıca kuşun ısı kaybını da önler. Tüy yapısını inceleyen araştırmacılar, uçak kanatlarını, bu örtü tüylerinde olduğu gibi kanatçık sıralarıyla kaplamanın kaldırma kuvvetini artırabileceğini, sürtünmeyi azaltabileceğini keşfettiler.

Birçok uçağın kanatlarında hidrolik sistemlerle kontrol edilebilen kanatçıklar bulunur. Ancak bu kanatçıkların aksine, kuş tüylerinden ilham alınan kanatçıklar, hidrolik kontrol sistemlerine ihtiyaç duymazlar; kanattaki havayı karşılama açısı yükseldiğinde pasif olarak kendiliğinden açılırlar. Tıpkı yaptığımız kâğıt uçağı hızla ileriye fırlattığımızda kâğıt kanatların altına giren hava sebebiyle yükselmesine benzer şekilde tüyler de önden gelen hava ile otomatik olarak açılırlar. Model uçaklardaki hidrolik kanatçıklar, kanadın arka veya ön bölgesinde iken çok

sayıdaki bu yeni kanatçıklar tıpkı kuş tüylerinde olduğu gibi model kanadın her yerine yerleştirilmiştir.

Rüzgâr tüneli deneylerinde, birden fazla kanat sırasının, kanat profilleri etrafındaki hava akışını nasıl etkilediği incelenmiştir. Kanatlar hava akışını iki şekilde yönlendirip iki tesir ortaya çıkarmaktadır. Kanat profiline ön tarafına yerleştirilen küçük kanatlarla yapılan deneyler, havanın kanat etrafında daha yakın akmasını sağlayarak kaldırma kuvvetini artırdığını ve sürüklenmeyi (hava sürtünmesi) azalttığını göstermiştir.

Ayrıca, bir kanat profiline arkasına tek sıra kanatçık takmanın, arka kenardaki yüksek basınçlı havanın kanat önüne doğru ilerlemesini engellediğini buldular. Bu çok önemlidir çünkü kaldırma kuvveti üretmek için o bölgede düşük basınç ihtiyacı vardır. Araştırmacılar, kanatların üzerine beş sıra küçük tüyler gibi kanatçık eklemenin kaldırma kuvvetini %45'e kadar artırdığını ve sürüklenmeyi %31 oranında azalttığını buldu.

Uzaktan kumandalı uçaklarla yapılan sonraki testler,

kanatların yüksek hücum açılarında ani kaldırma kuvveti kaybına yol açan bir olay olan havada durmayı azalttığını ve uçağın karşıdan gelen hava akımından istifade ederek yükselmesi için gerekli mesafeyi %9 oranında düşürdüğünü gösterdi. Ayrıca bu ilave kanatçıklar uçuş kararlılığını da artırmaktaydı.

Bu yeni kanat yapısı, özellikle şiddetli rüzgârlarda uçarken veya çok kısa pist inişleri sırasında faydalı olabilir. Küçük tüyler gibi kanadın önüne yerleştirilen kanatçıklar olmadan bu tür manevraları güvenli bir şekilde tamamlamak zorlaşmaktadır. Kanatlarının kenarları saçaklı tüylerden yapılmış olan baykuşların avına çok sessiz bir uçuşla saldırdığı önceden bulunmuştu. Yeni yapılan çalışmalar, tüylerin sadece akustik faydası olmadığını, ayrıca uçuş verimliliğini de artırdığını göstermektedir. İnsanoglu, sanatkârın sanatını inceledikçe düşünce ufku daha da derinleşecek ve havayı da daha verimli ve kolay olacaktır. ■

Kaynaklar

- Ogasa, N. (2024): Feather-inspired airplane flaps could boost flight performance, *Science News*, November.
- Sedky, G., Simon, N., Othman, A.K., Wiswell, H. and Wissa, A. (2024): Distributed feather-inspired flow control mitigates stall and expands flight envelope, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 121(45), e2409268121.
- Wagner, H., Weger, M., Klaas, M. & Schroder, W. (2017): Features of owl wings that promote silent flight, *Interface Focus* 7, 20160078.

Hisar

Sağ tarafta minber, sol tarafta kürsü; üzerinde bir damla gözyaşı duruyor. Oradasın biliyorum. Halıda ayak izlerin, havada nefesin, duvarlarda sesin duruyor. İkimizin de ruhu oralarda geziniyor. Aniden kürsüden yükselen bir haykırış kulağımı yalayıp geçiyor: Heyyy gidi günlerrr!

Atena ve Zeus'un şehrinde, serin bir ekim akşamı. Bir vedanın harlı ateşiyle kalbim yanıp tutuşuyor. Kendimi derin kuytularıma çekmek istiyorum. Psişemi uyandırıp onunla ele yolculuğa çıkmak istercesine bir çaba içindeyim ama bundan haberim yok. Ruhumda olanı zihnim bilmiyor. İkisinin arasındaki bağ pamuk ipliği

gibi inceliyor gitgide. Hiçbir şeyin sona ermediğine beni inandırabilir mi Theo?

Anne karnındaki cenin gibi kıvrıldım yatağıma. Aciz ama güvendeyim. Gerçekliğe kapattım gözlerimi, kirpiklerimle kilitledim iyice. İp usul usul inceliyor ama kopmuyor. Tül bir perdenin şeffaflığında buğulanıyor an. Theo'nun dediği gibi "zamanın tozunda berraklığını yitirmiş fakat sonra aniden bir rüya

gibi geri gelmiş bir hikâye" beni kara delik gibi çekiyor içine. Hayal ile gerçek arasında gidip geliyorum, sonunda ikisinin arasında bir yerde karar kılıyorum.

Sahilde yürüyorum. Uçuşan saçlarım yüzümü örtüyor, deniz dalgaları mavi beyaz. Mart kedileri oynuyor etrafta. Vapurlar kalabalıkları karşı yakaya bırakıyor, oradan aldıklarını yine bu kıyıya getiriyor. Yüzümü günebakanlar gibi acemi bahar güneşine dönüyorum. Hem aşınası hem yabancıyı bu şehrin. Yatağında bir cenin gibi kıvrılmış yattığımı gerçeğiyorum. Gökyüzünde kanatlı beyaz atlar çatlarasına koşarken rüzgâr da bulutları süpürerek arından koşuyor. Sahil boyunca epeyce yürüdükten sonra şeffaf bedenimi bir banka oturtuyorum. Asude bir bahar esintisi nazlı nazlı süzülüp burnumun ucundan incitmeksizin geçiyor. Bankın boş tarafına ak saçlı bir kadın oturuyor. Yanında torunu olduğunu düşündüğüm bir kız çocuğu. Başımı eğiyorum gülümseyerek; umursamıyor. Ne güzel bir gün diyorum; cevap vermiyor. Ben de karşıdan bir yerden geldim diyorum; duymuyor. Sanki bir efsane bir masal anlatıyor torununa:

"Sana anlatacağım bu hikâyeye gerçek bir hikâyeye yavrum, adı da sürgün özgürlük." Cebinden bir fotoğraf çıkartıp:

"Bak bu da sürgün günlerinden bir fotoğrafım."

Küçük kız bir fotoğrafa bir bana bakıyor. Sırrım ifşa oluyor.

Yaşlı kadının nemli bakışları ufka doğru uzayıp gidiyor. Ağzından dökülen her kelime-

de bam telimi titreten bir vuruş yapıyor sanki. Yattığım yerde ayağım seğiriyor, gözlerim kıpırdanıyor hafif. Yatak odasının loş ışığı kirpiklerimden içeri sızıyor. Gelip gidiyorum iki âlem arasında.

Yaşlı kadın, torununun elinden tutup kalkarken kökleri toprağa tutunmakta zorlanan kadim bir ağaç gibi ırgalanıyor. Sahil boyunca yürüyüp uzaklaşıyorlar. Bakakalıyorum arkalarından. Oysa anlatmak istiyordum ona; bu şehirde ne çok hatıramın olduğunu, hayallerimin, umutlarımın bu şehrin her zerresine sindiğini. Görüyor musun şu yere göğes açılmış pırıltılı parçacıkları, onlar benim hayal kırıklarım, onlar benim kalp kırıklarım demek istiyorum. O bunla-

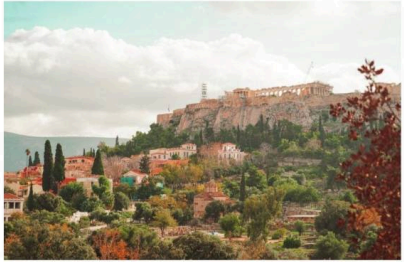
rın hepsini biliyor oysa. Terk edilmiş bir harabe yalnızlığı ile kalkıyorum oturduğum banktan. Güvercinlerin yemleri havada kaptığı meydana geliyorum, saat kulesi tüm ihtişamıyla karşımda duruyor. Güvercinler kulenin etrafında birbirini ardına kanat çırparken, baş döndüren kalabalıklar bir ırmak gibi akıyor iki yöne doğru.

Heyecanla yürüyorum Kemeraltı'nın dar sokaklarından. Gözü yaşlıların ülkesinden gelen bir atlıyı arıyorum. Bakışlarım değişti her yerden bir hatıra ayaklanıyor siyah beyaz. Taze çekilmiş kahve koku aheste gelip burnumdan içeri giriyor, mest oluyorum. Züccaciyelerin olduğu ara sokaklardan geçip Kızlarağası

Hanı'na varıyorum nihayet. Acımı sağaltacak bir hatıra bulmayı umarak geziniyorum hanın labirente benzer dar ve gizemli yollarında. On altı yaşında genç bir kız kendine gümüş küpe alıyor. Ne kadar toy, ne kadar habersiz başına geleceklere deyiş biraz hüzünleniyorum. O ise neşeli ve umutlu bir gülümseyişle bana doğru yürürken zaman yavaşlıyor sanki. Yavaşlıyor ve sonra birikiyor olduğu yerde. Ağır ağır geçip giderken yanımdan, saç tellerimden birkaçını havalandıran bir esinti bırakıyor yüzüme. Kalbim değişiyor âdeta. Gözlerimi kapatıyorum. Bir damla yaş süzülüp yastığıma damlıyor. Aynı anda iki ayrı yaştayız şimdi. Eskimis bir bedende onun coşkulu ruhunu taşıyorum. Bana emanet ettiği tek şeye sahip çıkmanın huzuru ile hanın içinden yürüyerek Hisar'ın önüne çıkıyorum. Caminin kapısında bir süre kıptırsız bekliyorum. Theo'nun sekansları düşüyor zihnime. "Geçmişe doğru süzülüp giden bir hikâyenin başladığı yere döndüm." Nasıl bir hikâye bu? Tüm dünyanın okuduğu bir hikâye mi? Kim yazıyor bu hikâyeyi, anlatıcısı kim, kahramanları kimler?

Ruhum avluya girerken, bedenim yatağında acı içinde kevraniyor. İki kayının birbirine benzeyen iki ayrı şehrindeyim şimdi. Anılar bir çağlayan gibi akıyor durmaksızın. Küçük bir kız çocuğu bana doğru koşuyor, sarılıyor. Nasıl gördü beni? Nasıl tanıdı? Şaşkınlık içinde duraksıyorum bir an. Ben de ona sarılmak istiyorum, ama o koşup cami avlusundaki oyununa devam ediyor. Sonra si-

likleşip gözden kayboluyor. Senin gidişin çocukluğumun yitişi oluyor. Avlu bomboş. Oysa bir zamanlar burası, sırtında çilesi, cebinde mendili olan kalabalıklarla dolu olurdu. Issız bırakılmış bir adaya benziyordu şimdi. Abdest alıp içeri giriyorum. Bir huzur kokusu sarıyor her yanı. Derin bir nefes çekip ilerliyorum. Tam karşımdaki ahşap saat on bir buçuğu gösteriyor. Yelkovan ve akrep zamanla bağımı koparmış gibi hareketsiz duruyor. Sağ tarafta minber, sol tarafta kürsü; üzerinde bir damla gözyaşı duruyor. Orada-sın biliyorum. Halıda ayak izlerinin, havada nefesin, duvarlarda sesin duruyor. İkimizin de ruhu oralarda geziniyor. Aniden kürsüden yükselen bir haykırış kulagımı yalayıp geçiyor:

Heyyy gidi günlerrrr!

Bu haykırış şeffaf bedenimden geçip Hisar'ın duvarlarına çarpıyor önce. Sonra dalga dalga yayılıyor. Pencerelerden süzülerek semayı yapıp geçiyor. Sanırsın dünyanın bir ucuna uzanıyor. Sahi uzanıyor mu? Bilgisayarımın kulaklarımı dolduran o ses tekrar yükseliyor:

Heyyy gidi günlerrrr!

Hıçkırıklar, gözyaşları, gitme diye yalvaran büyük insanların çocuk masumiyetleri, hepsi bir olup hücrelerimi titretiyor. Zamanlar mekânlar arası bir boşlukta iki bükümüm şimdi. Bu boşluğun ortasında yok olup gidiyorum. İçimde bir şeyler kopuyor, dağılıyor, parçalanıyor.

Hava ızdırabın içine gizlenmiş umut ve gayret kokuyor. Bir şeye doldurup götürebilir miyim bu havayı Atena ve Zeus'un şehrine? İki yakanın hikâyelerini birbirine katıp karıştırabilir miyim? Oradan yepyeni, taptaze bir hikâye yazabilir miyim? Senin ruhunu orada yaşatabilir miyim? Mefkûreni ölümsüz kılabılır miyim? Avucumuza bıraktığın tohumları oraların bereketli toprağında, ısl ısl güneşinde yeşertebilir miyim? Bütün bunları sen yokken de başabilir miyim? Senin bıraktığın boşluğu doldurabilir miyim? Yana yakula ettiğin dualardan, hıçkırıklara karışan gözyaşlarından, dimdik ikame edilmiş teheccüdlerinden, sabaha ulaşan gecelerinden kalan boşluğu doldurabilir miyim bilmiyorum. ❧

Bir Varlık Anlayışı Olarak Hayır

Besmele'yi devamlı istimal eden insan, yeryüzünde semâdan kopuk bir arzlı olmaktan çıkıp, semânın hilâfet payesiyle serfiraz aziz bir yaver-i kerim seviyesine yükselmektedir.

Bismillâh her hayrın başıdır." ifadesinin Risale-i Nur Külliyyatı'nın girişinde yer alması dikkat çekicidir. Zira "hayır" ve "şer" anlayışlarındaki farklılık, İslamiyet'le diğer varlık anlayışları arasındaki en önemli farklılıklardan birisini teşkil etmektedir.

Varlık Hayırdır

Risale-i Nur'un temsilcisi olduğu Kur'ânî bakış açısı itibarıyla; "Hayr-ı mutlakdan hayır gelir, Cemûl-i Mutlak'tan güzelliğe gelir, Hakîm-i Mutlak'tan abes bir şey gelmez." (Sözler)

Bu bakış açısından “âlemin yaratılmasından asıl maksad, yalnız güzellik ve hayır ve hak ve kemâl”dir. (Muhâkemat) “Varlık ise hâlis hayır ve nur”dur (Lem’alar) ve “bütün güzellik ve kemâlatın varlığı bakması ve bütün günahların, musibetlerin ve eksikliklerin kökeninde yokluk olması; varlığın, mutlak hayır; yokluğun mutlak şer olduğuna delil teşkil etmektedir.” (Sözler)

“Gelse cemalinden safa, yahut celalinden cefa... Nârın da hoş, nurun da hoş.” ifadesiyle özetleyebileceğimiz İslam varlık anlayışına göre, “Her şeyde, en çirkin görünenlerde bile gerçek bir güzellik yönü vardır. Ya bizzat ya da neticeleri itibarıyla güzeldir.” (Sözler)

Varlığın gerek cemalî ciller gerek celalî tecelliler itibarıyla, bizzat veya neticesi itibarıyla hayır olduğu kabul edildiğinde aklı gelen soru; varlıkta var olmamaya nispetle gözetilen hayrın ne olduğudur.

Maksat Olan Hayır, Hakk’ın Bilinmesi

İbn Sinâ ve Fârâbî gibi meşâî filozoflara göre tabiatla görülen sebepleri fiile sevk eden temel ilke, onların gaye ve maksatlarıdır. Bu gayeler özünde hayırdır ve hayra yöneliktir; çünkü mutlak hayır olan ve hayır nizamını bilen Cenâb-ı Hak, aynı zamanda kâinattaki düzenin de ilkesidir. Böylece bütün hadiseler, belirli gayelere yönelmiş bir nizam içinde cereyan ederler. Dolayısıyla varlığın işleyişinde abesiyete, başıboşluğa veya tesadüfe yer kalmaz.

Muhakkik sûfiler ise varlığın sebebinin Cenâb-ı Hak’ın bilinmek istemesinde; varo-

luşun nihayetindeki hayrı ise O’nun bilinmesiyle gerçekleşen marifetullahta görmüşlerdir. Bu bilinme maksadı ise kâmil mânâda insan ile gerçekleşmektedir.

“Katiyen bil ki, hilkatin en yüksek gayesi ve fitratın en yüce neticesi, iman-ı billâhtır. Ve insaniyetin en âli mertebesi ve beşeriyetin en büyük makamı, iman-ı billâh içindeki marifetullahtır.” (Mektubat)

Ancak bu gaye çapındaki hayır, varlık âleminde, neden sonra gerçekleşmiş değil; başta, ilim planında takdir edilmiştir. Bu anlamda “Besmele” kelamı Cenâb-ı Hak’ın teşriî kitabı olan Kur’ân-ı Hakîm’in çekirdeği olduğu gibi; Cenâb-ı Hak’ı hakiki anlamda bilen insan dahi yaratılış kitabı olan varlık ağacının çekirdeği, başı, yani evvelidir.

Bu hakikati ifade sadedinde hakiki İnsan-ı Kâmil olan Allah Resûlü “Biz sondan gelen ilkeriz.” buyurmuş ve “Ben nebî iken, Âdem ruh ile ceset arasında bulunuyordu.” (Aclunî) beyan ederek; “Ne Levh, ne kalem, ne cennet, ne ateş/cehennem vardı. Ne melek, ne gök, ne yer, ne Güneş, ne Ay, ne cin ve ne de insan yaratılmadan evvel ilk yaratılanın kendi nuru” (Aclunî) olduğu hakikatini şerh etmişlerdir.

Evvelde yer alan çekirdekte ağacın şekli ve teşekkülü, keyfiyet ve kemiyeti itibarıyla nasıl yazılmış ise; yaratılış amacı Cenâb-ı Hak’ı bildirmek olan varlık ağacı da çekirdeği hükümündeki İnsan-ı Kâmil’de yazılıp kodlanmıştır.

“İnsan, yaratılışın meyvesi olduğundan anlaşılır ki insanlardan bir çekirdek var ki Cenâb-ı Hak yaratılış ağacını o çekirdekte yeşertmiştir. O çekirdek de ancak ve ancak bütün kamillerin ve belki insanlığın yarısının ittifakıyla yaratılmışların en faziletlisi, insanlığın efendisi Hazreti Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm)’dır.” (Mesnevî-i Nûriye)

“Gelse cemalinden safa, yahut celalinden cefa... Nârında hoş, nurunda hoş.” ifadesiyle özetleyebileceğimiz İslam varlık anlayışına göre, “Her şeyde, en çirkin görünenlerde bile gerçek bir güzellik yönü vardır. Ya bizzat ya da neticeleri itibarıyla güzeldir.”

Dolayısıyla evvelden âhire, bâtından zâhire yaratılışın her safhasında farklı dillerle, kesintisiz bir surette açığa çıkan, *nûsha-i câmia* olan İnsanda saklı bulunan bu büyük hakikattir.

Hazreti Âdem'den bugüne başta Allah Resûlü (aleyhissalâtü vesselâm) olmak üzere ne-biler ve onların hakiki varisleri olan âlimler-i, varlığın yaratılışındaki gaye çapındaki küllî hayır olan bu bilme ve bildirme misyonunu icra etmektedirler.

Hilafet Rütbesi, Emanet Vazifesi

Bu anlamda Üstad Bediüzzaman'ın *Birinci Söz Risalesi*'nde Besmele-i Şerîfe, Allah'ın “adıyla” değil “adına/namına” şeklinde mânâ vermesi, hilafet kavramına yaklaşımda tercihi-ni net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Besmele'yi zikretmekle, ism-i has olan “Allah” ismini her işinin başında anan insan, Cenâb-ı Hakk'ın bütün güzel isimlerine mazhariyetle, şahsı

hesabına değil, Hak namına hareket ederek, hilâfet rütbesiyle emanet vazifesine ait yüksek mevkiini bildirmekte ve belirli isimlerin görünür olduğu diğer varlıkların üzerinde bir mevkide yaratılmakla, onlar üzerinde maddî-mânevî tasarruf yetkisine sahip olduğunu ve mümin-kâfir, canlı-cansız, şuurlu-şuursuz mahlukatın kendisinden selamette bulunduklarını ilan etmektedir.

“Biz âdemoğulları tâifesi ise, bir emanet-i kübrâ rütbesi ve hilâfet-i zemin vazifesiyle diğer mevcudât kardeşlerimizin içinde imtiyazlı ve memuriyet sıfatı ile bu meşher-i kâinata gönderilmişiz.” (Emirdağ Lâhikası 2)

Tarihin başında tâlim-i esmâ vâkıasıyla eşyanın vekilleri olan isimlerini bildiren ve böylelikle Hakk'ın vekili olduğunu melekûta ispat eden Âdem/İnsan, bu memuriyetini kâmil temsilcileri vasıtasıyla kıyamete dek ispat etmek durumundadır. Böyle

muallâ bir mevkide yaratılan İnsan, hilâfetin hakkını yeri-ne getirirken, Besmele'yi istimâl etmekle, mevhum havl ve kuvvetinden sıyrılmakta ve Cenâb-ı Hakk'a intisabının kuvveti, niyetinin ameline rûchaniyeti nispetinde hayra sevk edilmektedir.

Besmele ile Kuvvetli İrtibat

İnsanın Besmele kelimesiyle nasıl benzersiz bir kuvvete bağlandığı ve vesile olduğu şu şekilde ifade edilmiştir:

“Bismillâh kudret-i ezeliyenin taallûk ve tesirini celbeder. Ve o taallûk, abdin kesbine ve işine yardım edici bir ruh gibî olur. Öyleyse, hiç kimse, hiçbir işini Besmelesiz bırakmasın!” (İşârâtü'l-l'câz)

Aynı mânâyı ifade sadedinde Muhyiddin İbn-i Arabî Hazretleri, Hak dostlarının, “kudret-i ezeliyenin taallûk ve tesirini celb etmek adına” hiçbir işlerini Besmelesiz bırakmama hususunda gösterdikleri hassasiyeti şu cümlelerle ifade etmektedir:

"Bil ki: Her şahıs için bâtinunda 'kün' emrinden bir kuvvet mevcuttur. Yani bu kuvvet, bir şeye bir kimsenin 'ol' dediği zaman o şeyin derhal oluvarmesinden ibarettir. Fakat bu kuvvet şahsın zâhîrinde yoktur. Şahsın zâhîrinde olan şey sade mutad olan fîlden ibarettir. Fakat cennette ehl-i cennet için zikri geçen bu kuvvet mevcuttur. Sonra bu kuvvet ricalullahtan bazı kimselere dünya hayatının zâhîrinde dahi işin edilmiştir. Bunlardan bir kısmı bu kuvveti ahzedip onunla tasarruf ederler. Ve bunların bir kısmı da bu kuvvet kendilerine verildiği hâlde onunla tasarruf etmezler. İşte bu kısım, üdebâ-yı ilâhiye denilen tâîfedir. Sade bunlar işlediklerini şeytanın müşareketinden kurtarmak için dâima 'Bismillâhirrahmânirrahim' ile işlerler. Ve bu kimseler Hak Teâlâ ile sebepleri, ef'âl-i ilâhiyeye müşârik tutmaktan bu suretle dâima salim kalırlar. Onun için bu kimselerin Besmelesiz bir işleri yoktur. Vallahu a'lem." (İbn-i Arabî, Mârifet Kitabı)

Bu anlamda insanın, "bütün esmâ-yı hüsnânın ifade ettiği mânâlarla bütün sıfât-ı kemâliyyeye, bülîtizam delâlet eden" (Mesnevî-i Nûriye) "Allah" lafza-yı celâlini her işin başında Besmele'yle zikretmesi; sebeplerin tesirsizliğini bilip, her türlü şahsî havl ve kuvvet vehminden sıyrılarak tam tevhide ermesi ve Cenâb-ı Hakk'ın halifesi unvanıyla, varlığın yaratılış gayesi ve neticesiyle tam uyumu yakalaması anlamına gelmektedir.

Her Hayırlı İşin Başı

Bu sebeple insanın "Bismillâh" kelâmını her hayrın başında zikri; gayesi esmâ-yı ilâhiyi,

dolayısıyla Cenâb-ı Hakk'ı bildirmek ve tanıttırmak olan varlığın hakikatiyle buluşmak ve bütünleşmek adına bir gerekliliktir. Bu hâlin kesintisiz devamı adına da insanın her işinin başında Besmele-i Şerif'i zikretmesi gerekmektedir.

Zaten Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) Efendimiz, "Besmele ile başlanmayan her işin bereketsiz olacağını ve devam etmeyip güdük kalacağını" beyan buyurmuşlardır. (İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel, el-Müsned)

Evet; "Hem cismânî ihtiyaç gibi, mânevî hâcât dahi muhtelifdir. Bazısına insan her nefes muhtaç olur; cisme hava, ruha Hû gibi. Bazısına her saat; Bismillâh gibi ve hâkezâ..." (Mek-tubat)

Bu cihetle insanın Bismillâh kelâmını her meselesinde zikretmesi; varlığın yaratılış gayesi mesabesindeki emanet rütbesini bihakkın taşıdığı ve hilâfet vazifesini bitamamihâ eda ettiğinin ispatı olduğu gibi, Hakk'a intisabını ilan ve teccid-i biat mânâsını da tas-sımlamaktadır.

"Bismillâhirrahmânirrahim cümlesi, Arş'ı Ferîş'e bağlayan ve kâinatı ışıklandıran ve her dakika herkes ona muhtaç olan öyle bir hakikattir ki, milyonlar defa tekrar edilse yine ihtiyaç vardır. Değil yalnız ekmek gibi her gün, belki hava ve ziya gibi her dakika ona ihtiyaç ve istiyyak vardır." (Sözler)

Bu surette Besmele'yi devamlı istimal eden insan, yer-yüzünde semâdan kopuk bir arızlı olmaktan çıkıp, semânın hilâfet payesiyle serfiraz aziz bir yaver-i kerim seviyesine yükselmektedir.

"Bismillâhirrahmânirrahim yukarıdan nüzûl ile semere-i kâinat ve âlemin nüsha-yı mu-sağğarası olan insana ucu dayanıyor. Ferîş'i Arş'a bağlar. İnsanı arşa çıkmaya bir yol olur." (Lem'alar)

Bu Kelâm, Güneş Gibidir

Risale-i Nur'da Kur'ânî varlık anlayışını işaretleyen bu ilk cümleyi takip eden ikinci cümlede "Biz dahi onunla başlarız" yerine "ona başlıyoruz" denmesi de dikkat çekicidir.

"Bu kelâm, güneş gibidir. Yani, güneş başkalarını gösterdiği gibi, kendini de gösterir; başka bir güneşe ihtiyaç bırakmaz. 'Bismillâh' başkalarına yaptığı vazifeyi, kendisine de yapıyor, ikinci bir 'Bismillâh' daha lâzım değildir. (İşârâtü'l-l'câz) ifadesinden de anlaşılacağı üzere Besmele'nin diğer âyetlerin okunmasına vesile olmasından önce, evvelen ve bizzat kendisinin bir âyet olması söz konusudur.

Bu ifadeyle, Birinci Söz Risalesi'nde Besmele'yle başlamanın ehemmiyetinden öte bir âyet olarak Besmele'nin bizzat kendisinin konu alındığı vurgulanmaktadır.

Evet, "Bismillâh öyle müstakil bir nurdur ki bu nur, hiçbir şeye bağlı değildir." (İşârâtü'l-l'câz)

İfadedeki bütün bu inceliklerden, Birinci Söz Risalesi'nin, her işe Besmele ile başlamanın ehemmiyetini ele almaktan öte; bizzat bir âyet olarak Besmele'nin ve Kainat'ın besmelesi mesabesindeki İnsan'ın tefsirine dair olduğu anlaşılmaktadır.

Ekoloji

Prof. Dr.
İrfan Yılmaz

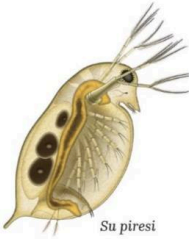
Kimyasını Bozduğumuz Dünya

Kur'an-ı Kerim'de çerçeveleri çizilmiş, "tabiatı sömürülecek bir meta gibi görmeyip Rabbimizin emaneti olarak kabul etme", "aşırı tüketim ve israftan kaçınma" ve "kendi ellerimizle kendimizi tehlikeye atmama" düsturlarını hesaba katarak, insanlığa ne getirir ne götürür iyi planlayarak, ekosistemdeki ilahî hikmet ve ölçüleri gözeterek dengeleri korumaya yönelik yapılacak araştırma projeleri teşvik edilmelidir.

Yeryüzünün bütün canlılar için uygun bir mekân olarak hazırlanması için gerekli şartları saymakla bitiremeyiz. Zemini teşkil eden kayaların içindeki elementler, suların kimyasal bileşimindeki mineraller, havadaki gazlar, Güneş ve Ay'ın yerleştirildikleri konumlarındaki eğimleri, yörüngeleri ve mesafelerin hassas

ölçülerine göre dünyamıza gelen çeşitli dalga boylarında görünen ve görünmeyen ışıkların her biri belli sınırlar içinde ayarlanmıştır. Bütün bunlara bağlı olarak yaratılmış çöller, kutuplar, yağmur ormanları, mercan kayalıkları, buzullar gibi farklı yerleşim ortamlarının her biri ayrı ayrı incelenmeyi gerektiren yaratılış şaheserleridir.

Bu ortamlar çeşitli geçiş bölgeleriyle komşuluk münasebetleri içindedir. Birisinde olan küçük bir değişiklik bile bir zaman süreci içinde diğerlerine tesir eder. Belli sınırlar içinde kalması gereken bu değişiklikler sebebiyle ekosistem dengelerinde bir bozulma meydana gelmemesi için rüzgârlara ve akıntılara malzeme taşıyarak dengeleme rolü verilmiştir.

Su piresi

İlmî veriler iklim değişikliğinin tabiatın takvimini bozduğunu gösteriyor. Bitkilerin erken çiçek açmasına ve hayvanların üreme dönemlerinin kaymasına sebep olduğu gibi, sıtma veya Dang humması gibi tropik hastalık taşıyan sivrisinek gibi canlılar daha kuzey bölgelere yayılabilir, buzulların erimesi ve yağış rejimlerinin değişmesi tatlı su kaynaklarında ve su canlılarına tesir eder. Hayvanların göç yolları değişir ve bazı türler yok olma sürecine girer. Kuşraklık bitkileri artarken, suya bağımlı bitkiler yok olabilir.

Sıcaklık, soğukluk ve sular-daki asitlilik gibi iklim şartları hayvanların ve bitkilerin hayatında birinci derecede rol oynayan faktörlerdir. Bunlar epigenetik faktörler olarak bedene ve fonksiyonlarına tesir ederler. Canlıların sahip olduğu dıştan görülen özellikleri (fenotipik) ile genetik olarak kodlanmış (genotip) karakterlerin hepsi de çevre şartlarıyla karşılıklı bir uyum içinde dengelenmiştir. Zaten bütünüyle biyoloji biliminin özeti, denge üzerine yaratılmış varlıklar-daki bu hassas ve hikmetli

dengeleri incelemekten ibarettir. Organlardaki uygunluk ve ölçüden, hücre içindeki dengelere ve bütünüyle ekosistemdeki âhenge bakınca Rahmân süresinin 7, 8 ve 9. âyetlerinde arka arkaya zikredilen *"mizân"* ifadeleriyle dikkat çekilen hikmetler nazara verilir. Yeryüzünde hayat henüz başlamadan ve gökyüzünün (atmosferin) bir çatı olarak inşa edilmesinden önce, Güneş ve Ay'ın bir hesap ile hareket ettirildiklerinin nazara verilmesi (Rahmân, 55/5), bu çekim cisimlerinin hareketlerinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Nitekim denizlerdeki gelgitler (Ay'ın hareketleri sebebiyle) ve Güneş ışıklarının yoğunluğunun, mercanlar gibi canlıların üremelerine etkisi, Güneş, Ay ve atmosferin dengelerinin ekosistemle alakasını göstermektedir. Benzer şekilde *"Şüphesiz biz her şeyi dakik, şaşmaz bir ölçüye ve bir kadere göre yarat-tık"* (Kamer, 54/49) âyetiyle de aynı hassas ölçüler ve dengeler nazara verilmektedir.

Rabbimiz, bu dengelerin istikametten sapmadan yürütülmesi için dikkat mahiyetinde âyetler de göndermiştir. Bilhassa Rûm süresinin 41. âyetinde ifade edildiği şekliyle *"Allah'ın buyruklarını umursamayan şu insanların kendi tercihleri ile yaptıkları işler yüzünden karada ve denizde (bütün dünyada) bozukluk ortaya çıktı, nizam bozuldu. Doğru yola ve isabetli tutuma dönme fırsatı vermek için, Allah, yaptıklarının bazı kötü neticelerini onlara tattırır"* ifadeleriyle bozulan ekolojik dengelere açık bir atfı

yapılmaktadır. Âyetle, karadaki bozulmanın önce zikredilmesi, kirlenme ve zehirlenmenin karada başladığına, sonra nehir ve ırmaklarla denize taşınan deterjanlar, ilaç ve plastik sanayii gibi kimyevi atık üreten fabrikalara işaret ediyor olabilir.

Plymouth Deniz Laboratuvarında Deniz Kimyası ve Ekolojisi üzerinde çalışan Mahasweta Saha'ya göre sudaki karbondioksit seviyeleri arttıkça su pirelerinin (*Daphnia*) algı sistemleri bozulmakta ve kendilerini avlayacak düşmanlarından kaçmaları zorlaşmaktadır. Ayrıca mercan kayalıklarında yaşayan renkli ve oldukça göz alıcı balıkların da kendilerine yaklaşan avcılar fark etmelerinin zorlaştığı ve öğrenme kabiliyetlerini kaybettikleri tespit edilmiştir.¹

Bütün bunların tek sebebi olarak şu anda iklim değişikliği gösterilmektedir. Ancak iklim değişikliği çok kaba ve genel bir ifade olup, bunun temelde hangi mekanizmalar ile olduğu, suların asitlenmesi, denizlere akıtılan zehirli kimyevi atıkların yıllar içinde birikmesi, havadaki gazların yağışlarla denizlerin yapısını değiştirmesi gibi soruların cevabı için daha fazla araştırma gerekmektedir. İklim değişikliği sebebiyle deniz, tatlı su ve kara ortamlarında yaşayan hayvanların kimyevi haberleşmesini ve davranışlarını değiştirmesinin basit bir iş olmadığı, gezegenimizin geleceği ve ekosistem dengeleri için ne gibi geniş çaplı tesirleri olduğu artık ciddi bir gündemdir.²

Üreme, beslenme, göçler, yavru bakımı, avlanma veya düşmandan sakınma gibi her türlü davranışların düzenlenmesinin kimyevi koku maddeleriyle yaptığı bir haberleşme sisteminin önemi ekosistemdeki dengeler için de kritik bir konum arz eder. Böceklerin vücutlarından salgıladıkları ve haberleşmelerinde kullandıkları **feromon** adı verilen kokulu kimyevi maddeler, hayati denebilecek önemdedirler. Yuvalarını bulma, yiyecek kaynağının yerini yuvadakilere anlatıp tarif etme, üreme zamanında eşini bulma, herhangi bir tehlikeyi haber verme gibi birçok faaliyet için onların lisanıdır. Bu kimyevi maddeler belli sınırları aşan sıcaklıklarda bozularak mesela karınca kolonilerinin bütün hayatını altüst edebilmektedir. Canlılar arasındaki haberleşme çeşitleri içinde (ses, renk, vücut hareketleri vs.) **infokimyeviler** olarak isimlendirilen maddeler hem vücut yüzeylerine hem de içinde yaşanılan çevreye koku sinyalleri olarak hizmet ederler. Nitekim kitleler hâlinde ölümlerinin karaya vurduğu deniz kuşlarının çokluğu ekologları ciddi olarak tedirgin etmektedir.³

Infokimyeviler, avcı ve av arasındaki münasebetler gibi çok çeşitli fonksiyonlara ve davranışlara tesir eder. Mesela, köpek balıkları kendisine yem olacak bir avdan salınan bu kimyevilerin kokusunu akıllara durgunluk veren mesafelerden "**hissederek**" algılar. Yaralı bir canlıdan çıkan milyonda bir parça kadar düşük konsantrasyondaki kanın

Kuşların dengesini bozan atıklar

kokusunu 8 km mesafeden algılayan bir köpekbalığı gibi bizim de burnumuza gelen koklayabildiğimiz herhangi bir kimyevi madde, muhtemelen farklı bir türün korunması veya beslenmesi için yaratılmış bir infokimyeviden yayılmaktadır. Mesela, bir çam ormanında gezerken algıladığımız koku, belirli kimyevi maddelerin varlığını belirtir, ancak aynı koku bir insanda, bir ayıda, bir sürüngende veya bir karıncada farklı hisleri uyandırır.

Bazı bitkilerin salgıladığı infokimyeviler, tozlaşmasında vazife alacak böcekleri çekerken, kendisine zarar verebilecek olan böcekleri iter. Akılsız, şuursuz bir bitkinin böyle tercihli kimyevi madde sentezlemesi ve hangi böcek türünün kendisine yardım edeceğini bilmesi gibi bir durum sadece akılları hayrette bırakır. Bazı durumlarda, böcek saldırısına maruz kalan bir bitki, komşularına yaklaşan böcek tehlikesini de haber verecek kimyevi maddeler salgılayabilir.

Teknelerin altına ve iskele bacaklarına yapışan kabuklu **Balanus (Crustacea, Cirripedia)** larvaları, üzerine yapışabilecekleri uygun zemini bu infokimyevi molekülleriyle seçerler. Bazı yarası türleri en büyük genetik çeşitliliğe sahip ve yavrularının sağ kalma şansı daha yüksek olabilecek sağlıklı eşini kokusundan bulabilir.

İnfokimyevilerin Değişmesi

İklim değişikliği, feromonlar gibi bilgi taşıyan kimyevi maddelerin üretimini bozmakta ve değiştirmektedir. Sıcaklık, karbondioksit ve pH seviyeleri gibi iklim değişikliğine ait her türlü faktörün bozulmaya uğrayarak organizmaların birbirleriyle iletişim kurmak için kullandıkları temel süreçlerin bozulabileceği gösterilmiştir.

İklim değişikliğinin bazı balık türlerinde potansiyel avcılara karşı endişelerini azaltarak kaçma davranışlarında azalmaya sebep olmaktadır. Birçok balık, bir avcı tarafından zarar gördüklerinde

Feromonu takip eden karıncalar

veya başka bir şekilde tehlike- de olduklarında belirli kimyevi maddeler salgılar. Diğer balıklar, koku yoluyla tespit edilen bu kimyevileri hissedince bu ikazı anlayıp kaçarlar. Ancak hem yapılan deney hem de dar sahadaki ilk gözlemlere göre, suya daha fazla CO₂ emildiğinde ve pH seviyesi düştüğünde, en çok araştırılmış alarm işareti olan hipoksantin-3-N-oksid maddesi geri dönüşümsüz olarak değişmekte ve balıklar tarafından tespit edilmesi zorlaşmaktadır. Karbondioksit artışı pH'n düşmesine yani asitleşmeye artışına yol açar. Denizlerin asitleşmesi kabulü canlıların (Mollusca ve mercanlar) kalsiyum karbonat kabuklarının yapımını zorlaştırır. Ayrıca balıkların kanındaki CO₂ artışı davranış bozukluklarını tetiklerken, ağır metallerin artışı da sinir sistemine zarar vererek, yirtıcılarından kaçmalarını zorlaştırır.

Dr. Sevrine Sailley; *The Conversation* dergisinde yayımladığı makalesinde, Avrupa balıklarının göç için yeni sulara yönelindiklerini ifade etmektedir. İklim değişikliklerinin kimyevi sinyalleri değiştirmesi bütün ekosistemlerde stres meydana getirip bilgi bozulmasına sebep olmaktadır. Acaba Kur'an-ı Kerim'de dikkat çekilen ikazların dönemine mi girdik?

Yapılan modellemelere göre iklim değişikliği hızlanırsa, atmosferdeki ve denizlerdeki bozulmalar çok daha şiddetli hâle gelebilecek, bazı tahminlere göre bu yüzyılın sonuna kadar Kuzey Denizi morinası ve Alaska mezgit balığı %30-40 oranında azalabilir. Atlantik'teki uskumru bolluğu %25 azalabilirken, sardalya 245 km kuzeye taşınmasına rağmen yalnızca %5'lik mütevazı bir artış görebilir. Orkinos balığı sayısında %40'lık bir artış görülebilir; ancak mavi yüzgeçli orkinos, ringa balığı, uskumru ve diğer balık sürülerini avlayan yirtıcı bir türdür. Dolayısıyla orkinosların artması balıkçılar için sevindirici değil üzücü bir durum olur.⁴

Projeksiyona göre yunuslar, foklar ve deniz kuşları gibi diğer yirtıcıların hepsi iklim değişikliğinin farklı şekilde tesirinde kalacak ve en sevindikleri balıkları yeme konusunda mahrumiyet yaşayacaklar. Zaten %24'ü sürdürülebilir durumda olmayan Kuzeydoğu Atlantik balıkçılığının aşırı avlanmayı devam ettirmesi durumunda balık popülasyonları üzerindeki baskı artacaktır.

2050 yılına kadar, "ılımlı" bir emisyon rotası izlenirse, Birleşik Krallık çevresindeki suların yaklaşık 1°C ısınması bekleniyor. Emisyonlar kontrolsüz bir şekilde artmaya devam ederse, yüzyılın sonuna kadar artış 2-3°C'ye ulaşabilir. Aynı zamanda, balıkların yediği besinin (küçük planktonlar gibi) %30'a kadar düşebilir.

Küresel ısınma, çevre ile bitkiler ve hayvanlar arasında veya hastalığa sebep olan patojenler ve onların hasta ettiği canlılar arasındaki kimyevi iletişim bozukluğuna yol açarsa aynı ekosistemde birlikte yaşayan bizlere de tesir etmesi kaçınılmaz görünmektedir.

Bütün bu felaket senaryolarının önlenbilmesi için Kur'an-ı Kerim'de çerçeveleri çizilmiş, "tabiatı sömürülecek bir meta gibi görmeyip, Rabbimizin emaneti olarak kabul etme", "aşırı tüketim ve israftan kaçınma" ve "kendi ellerimizle kendimizi tehlikeye atmama" düsturlarını hesaba katarak, insanlığa ne getirir ne götürür iyi planlayarak, ekosistemdeki ilahî hikmet ve ölçülerini gözeterek dengeleri korumaya yönelik yapılacak araştırma projeleri teşvik edilmelidir. ■

Kaynaklar

1. Roggatz, C.C., Saha, M., Blanchards, S., et. Al. (2022): Becoming nose-blind-Climate change impacts on chemical communication. *Global Change Biology* 28: 4495-4505. John Wiley & Sons Ltd.
2. Saha, M. (2023): How climate change is causing a communication breakdown in the animal world. July 4. <https://theconversation.com/how-climate-change-is-causing-a-communication-breakdown-in-the-animal-world-207947>
3. Birkhead, T. (2019): Climate change is causing mass 'die-offs' in seabirds such as puffins. May 29.
4. Sailley, S. (2025): How climate change is making Europe's fish move to new waters. August 20. <https://theconversation.com/how-climate-change-is-making-europes-fish-move-to-new-waters-254650>

İncilenen Düşler

Bak şimdi, şu boşluk var ya içimde;
Rüzgârın uğultusu, dönerek yankılanan,
Bir veda kalmış arkaik sarkıtlarda,
Terleyen kristallerde gözyaşı umutlarım...

Bak şimdi, şu yıldız seması nasıl da
Mevlevî âyinleriyle gelir kapıma...
Sensiz boş odaları döner dolaşır,
Bir bûse kondurur gülden yanaklarıma.

Bir rüya gibi alır götürür beni,
İlgıt rüzgârlarla meçhul illere.
Sen varsın diye sevinçle incilenir düşlerim,
Yakaza kozası örerken biteviye.

Ve ben, bak şimdi senin sıcaklığını
Duyarak mest olurum firdevsî iklimlerde.
Yanağımdaki o gül kokulu bûseni
Taşırım ömür boyu, gittiğim her yerde.

Bir daha "gel" diyebilmek ne mümkün!
Yaktığın ateşte ellerimi ovuştururum zemherilerde...
Ama bir daha yanağıma vuslat bûsesi mümkün!
Evet bu, sevdiğim, deva olur her derde.

Mehmet Erdoğan

caglayandergisi.com

SOSYOLOJİ

Prof. Dr.
Sotiris Livas¹
&
Prof. Dr.
Mehmet Ateş

Hep iyilikleri yurt edinmiş bir yürek, nereye giderse gitsin, yanında ışık taşır. Hizmet, bu ışığın insanlara ulaştırılma çabasıdır. Bu nedenle gurbette olanlar, garip değil; vazifelidir. Gönül dünyası engin olanlar için coğrafyalar değişse de misyon değişmez.

Hizmet

Sizin Vatanınız Olmuş²

Hazreti İsa, arkadaşlarına şöyle seslendi: “Gidin, bütün milletleri talebem olarak yetiştirin...” (Matta 28:19)

Bu sözler, sadece bir inanç çağrısı değil, aynı zamanda ilahi sevginin, vicdanî mesuliyetin yeryüzüne yayılması misyonudur. Havariler, bu çağrıya uyarak dünyanın dört bir yanına dağıldılar; Antakya, Efes, Roma, İskenderiye, hatta Hindistan ve Ha-

beşistan'a kadar ulaştılar. Onlar gittikleri her yerde sahip olduklarını başkalarıyla paylaştı, gönül birliğini her şeyin önüne koydular. Maddî ve manevî imkânlarını kendi ihtiyaçlarından önce kardeşlerinin yararına kullandılar. Bu davranışlar, insanlık tarihinde iz bırakan bir ahlaki dayanışma idi, yaşadıkları toplumlarda adaletin, cömertliğin ve karşılıksız sevginin temsilcisi oldular.

Tarih kitaplarında ve İncil'de okuduğum havari ruhu ile son yıllarda ben de karşılaştığımı ifade edebilirim, kim mi bunlar, gelin birlikte bakalım...

Vatan sadece bir toprak parçası değil, bir misyonun, idealin, inancın yerleştiği yerdir. Hizmet insanı için, nereye gidilirse gidilsin; inandıklarını yaşama, değerleri taşıma, iyiliği çoğaltma gayesi varsa, orası yepyeni bir vatanıdır. Gerçek anlamda vatan, insanın ruhunu beslediği, değerlerini yaşadığı, uğruna fedakârlıkta bulunduğu yerdir.

Bir coğrafyayı "vatan" yapan şey, orada hüküm süren adalet, merhamet ve mânâ iklimidir. Bu yüzden bazen insan, doğduğu yerden çok, kendini her açıdan hür hissettiği diyara ait hisseder kendisini.

İmanı yurt edinmek; onu sadece bir inanç değil, bir hayat biçimi, gönül mekânı, istikamet pusulası hâline getirmektir. İmanın kalbe yerleşmesi yetmez; hayatı kuşatması, davranışlara yön vermesi gerekir. Tüm dünyaya yayılan bu insanlar sadece bir şehri değil, ümitlerini de kucakladılar ve yurt bildiler. Böylece gidilen beldeler sadece barınak değil, ümitlerin yeşerdiği, değerlerin yaşandığı yerler oldu.

Bana göre bu yüzyılın havarilerinin gittiği yerlerde hizmet vatanları olmuş, çünkü hizmet insanı için vatan, doğduğu yer değil; mesuliyet hissettiği yerdir. Nerede bir gönül onarılacaksa, nerede bir çocuk eğitilecek, bir hasta tedavi edilecek, bir acı dindirilecekse; orası yepyeni bir vatanıdır. Hizmet,

kişiyi sınırların ötesine taşır; haritaları aşar, değer merkezli bir aidiyet inşa eder.

Hep iyilikleri yurt edinmiş bir yürek, nereye giderse gitsin, yanında ışık taşır. Hizmet, bu ışığın insanlara ulaştırılma çabasıdır. Bu nedenle gurbette olanlar, garip değil; vazifelidir. Gönül dünyası engin olanlar için coğrafyalar değişse de misyon değişmez. Zira onların vatanı, inandıkları değerlerin yaşandığı ve yaşatıldığı her yerdir. Bugün dünyanın dört bir yanında, farklı kültürler ve diller içinde kendine hizmeti vatan edinmiş insanlar, havarilerin günümüzdeki temsilcileridir. Çünkü onlar bilirler ki:

"Toprak değil, dava belirler vatanı, inanç ve özgürlükle kurulan yurtlar, haritaya değil, kalplere çizilir."

Atinalı devlet adamı Perikles³ cesurluğu şu şekilde tarif eder;

"Cesur bir adam için tüm dünya onun vatanıdır."

Cesur insanlar sadece kendi şehirleri ya da ülkeleriyle sınırlanamaz; cesaretleri, erdemleri ve fedakarlıkları sayesinde evrensel kimlik kazanırlar, onlar tüm dünyanın vatandaşı sayılırlar. Gidilen yerlerde olması gereken zamanı ve mekânı doğru okuyarak o beldenin problemlerine çözüm bulabilmedir, bulurken de yerellerle birlikte hareket etme karşılıklı tecrübe paylaşımı yapabilmektir. Yerellerin kültürel ve dinî hassasiyetleri gözetimele yapılacak iyileştirme ve diyalog en sağlıklı yol olsa gerek. Aslında tüm semavi dinlerin dediği de aynı şey değil mi...

Hemen her zaman farklı platformlarda dile getirmeye çalıştığım farazi bir düşünceyle makalemi bitirmek istiyorum...

"Şayet günümüzde Hazeri Musa, Hazeri İsa, Hazeri Muhammed birlikte bulunsaydı, günümüzün cehalet, iftira ve fakirlik problemlerine el ele çözümler üreteceklerdi. Çünkü peygamberliğin ana misyonu budur."

Hepimiz Adem'in, Nuh'un çocukları ve peygamberlerin takipçileriyiz, el ele olmaya var mısınız, bizler Yunanistan'da el ele verdik bile..."

Dipnotlar

1. Prof. Dr. Sotiris Livas, Yunanistan'daki İlyonya Üniversitesinde Yabancı Diller, Çeviri ve Tercümanlık Bölümünün başkanı. Aynı zamanda Dil ve Politika Laboratuvarının direktörü. Akademik uzmanlık alanları arasında uluslararası hukuk, uluslararası ilişkiler, Orta Doğu siyaseti ve Türk-Yunan ilişkileri bulunmaktadır.
2. Makalenin aslı Yunanca kaleme alınmıştır. Türkçeye tercümesi Prof. Dr. Mehmet Ateş tarafından yapılmıştır.
3. Perikles (MÖ 495 - 429), Antik Atina'nın en etkili devlet adamlarından biri olup "Atina'nın Atı" olarak bilinen döneme damgasını vurmuştur. Stratejik öngörüsü, demokrasiye katkıları ve özellikle Parthenon'un inşası gibi büyük kamu projeleriyle tanınır.
4. Bediüzzaman Said Nursi, "Bediüzzaman'a göre bugün olduğu gibi o gün de bütün fenalıkların membaı cehalet, fahr-u zaruret ve iftira... milli sefaletlerimizin en önemli saiki cehalettir... fahr-u zaruret... iftira" (Tarihçe Hayat, Şahdamar Yayınları, İstanbul 2007).

Doğru yolu gösterme, gönülleri Hakk'a uyarma; söz, yazı ve daha değişik vesileleri değerlendirmek suretiyle kalben, fikren insanların Allah'a ulaşmasına engel sayılan mâni-aları bertaraf ederek doğru ve düşünceleri Hak'la buluşturma; Hak'la tanışık ruhların da O'nunla münasebetlerinde daha bir derinleşip yükselmelerine vesile olma mânâlarına gelen irşad; insanları ferden ferdâ veya cemaat hâlinde hususî bir terbiyeye tâbi tutarak bunların içindeki liyakatlıları "bilkuvve" ve "bilistidat" insanlık seviyesinden "bilfiil" insan olma mertebesine, tabir-i diğerle "insan-ı kâmil" olma ufkuna yönlendirmenin unvanı olagelmıştır.

M. Fethullah Gülen

Doğru yolu gösterme, gönülleri Hakk'a uyarma; söz, yazı ve daha değişik vesileleri değerlendirmek suretiyle kalben, fikren insanların Allah'a ulaşmasına engel sayılan mâni-aları bertaraf ederek doğru ve düşünceleri Hak'la buluşturma; Hak'la tanışık ruhların da O'nunla münasebetlerinde daha bir derinleşip yükselme-lerine vesile olma mânâlarına gelen irşad; insanları ferden ferdâ veya cemaat hâlinde hususî bir terbiyeye tâbi tutarak bunların içindeki liyakatlıları "bilkuvve" ve "bilistidat" insanlık seviyesinden "bilfiil" insan olma mertebesine, tabir-i diğerle "insan-ı kâmil" olma ufkuna yönlendirmenin unvanı olagelmıştır.

İrşadı; zâhir ve bâtına vâkıf, kalb-kafa izdivacına muvafak olmuş yetkin kimselerin, bir kısım istidatları, seviyeli insan olmaya çağrısı şeklinde

anlamak da mümkündür. Bu mânâda ona, kalb ve ruh kahr-amanlarının, kendi hususî mazhariyetlerini başkalarına duyurma cehdi de diyebiliriz ki, işte böylelerinin elinde her zaman kömürler elmasa dönüşmüş, taş ve toprak da altın seviyesine yükselmiştir. Aslında, irşad ve mürşid konusunda *tasavvuf erbabı* da meseleyi hep bu çerçevede ele almış ve onu, aşkın insanların insanüstü gayretleri şeklinde yorumlamışlardır. Onlara göre, gönülleri Hakk'a uyarma adına ortaya konan seviyesiz, kalitesiz gayretlere irşad denemeyeceği gibi, ruhlara insan-ı kâmil olma ufkunu açamayanlara da mürşid denemez.. denemez zira bunların kendileri irşada muhtaçtırlar ve mutlaka terbiye edilmelidirler. Bir enfes Türk atasözünde:

Kendi muhtâc-ı himmet bir dede,

*Bilmez ki gayra nasıl him-
met ede,*
denir ki, tam böyleleri için
söylenmiş gibidir. Üsküdarlı
Salim Süleyman ise, bu mü-
lahazayı biraz da şairâne bir
eda ile şöyle seslendirir:

*Şeyhimiz kendisi ilimde
kalmış âciz,*

*Nerde kaldı ki keyfiyet-i ir-
şadı bile.*

Bağdatlı Rûhî'nin konuya
yaklaşımı daha da alaylı bir
üşlûp iledir:

*Gör zâhidi kim sahib-i irşad
olayım der,*

*Dün mektebe gitti, bugün
üştad olayım der.*

Aslında, dünya hayatında
kalıcılığı ve uhrevî neticele-
ri itibarıyla en değerli bir iş
varsa o da irşaddir. tabii en
kıymetli insan da irşad eri
olan mürşiddir. Ne var ki, her-
kesin irşadı da onun kamet-i
kıymetine göredir; öyle ki, bu
konuda kutbiyet ve gavsîyet
dairelerinin irşad kahraman-
larından düz mev'izcilere
kadar bir sürü irşad erinden
bahsetmek mümkündür.

Umumî mânâda *mürşid*;
kısmen üzerinde de durdu-
ğumuz gibi, irşadla alâkalı
bütün esasları ruhunda top-
lamış bir hakikat dellâli, bir
mânâ kahramanı ve gönül-
lere Hak nefehâtını duyuran
bir peygamber varisidir. Ona
"seccadenişin", "postnişin"
veya "şeyh" denmesi, irşad
vazifesindeki bir kısım hu-
susî durumları itibarıyladır.
Şöyle ki, tavzif, salâhiyet,
Hakk'a kurbet ve ilm-i le-
dünn'e açık olma... gibi imti-
yazları olan bir mürşid, düz
bir vaiz ve nâsihten çok fark-
lıdır: Sıradan bir irşad eri,
anlatıp duyuracağı hakikat-

leri kendi gönül ve idrak uf-
kuna göre duyar, hisseder ve
başkalarına da bu çerçevede
duyurur.. Hakk'ın matmah-ı
nazarı ve bir kutup yıldızı
gibi herkese yol gösteren bir
kutup veya kâmil mürşid ise,
anlatıp duyuracağı husus-
ları temel kaynakların renk
ve desenine göre yorumlar,
seslendirir ve başkalarına
sunacağı her şeyi kalb ve
ruhunun şivesiyle sunar..
kutbiyetini gavsîyetle de-
rinleştirmiş özel donanımlı
bir kâmile gelince -mevsimi
gelince bunların üzerinde
durmayı da düşünüyörüz-
atmosferine giren herke-
se ufkunun boyasını çalar
ve onları Kur'ân ve Sünnet
malzemesiyle âdetâ yeniden
inşa eder.

Hangi seviyede olursa ol-
sun irşad, Hak rızasının her-
deflenmesi şartıyla, kulluk
vazifelerinin en mübecceli,
böyle bir mükellefiyeti, maz-
hariyetleri ölçüsünde yerine
getiren hakikat eri de peygam-
ber vârisi bir mürşiddir. Ancak
bir mürşid-i kâmile yol arka-
daşlığında, hem refakat zevki
ve hem pek çok vuslat emaresi
bulunmasına karşılık, nâkısıy-
la yolculuğun sıkıntılı olduğu/
olacağı da bedihidir.

Edebiyatımızda "Lâ" ile
mermuz bir manzumede şö-
yle denir:

*Mürşide var, mürşide var,
mürşide,*

*Andan olur derde derman
ey dede.*

Enverî, bu gerçeğe şöyle
bir ses katar:

*Rû'yet-i didâr-ı Hak'tan
"Len terâni" remzini,*

*Çeşm-i zârım aşkıyla "Tûr"
olmayınca bilmedim;*

*Kisve-i âl-i abâ Enver haki-
kat sırrını,*

*Vuslat-ı mürşidle mesrûr
olmayınca bilmedim.*

Şimdi, herkesin istidat,
müktesebat ve mazhariyetle-
rine göre farklara girmeden
konuyu, umumî mânâda he-
men her mürşid için temel di-
siplin sayılan bir kısım esas-
larla irtibatlandırarak biraz
daha açmaya çalışalım:

Mürşid, insan-kâinat-Al-
lah münasebetlerini ve bu
dairelerle alâkalı hususi-
yetleri bilen ârif bir insan
demektir. Allah'ı bilmeyen
münkir ve cahil, O'nunla
varlık arasındaki münase-
beti görüp sezemeyenler kör
ve gafil, kendini bilmeyen de
yalnız ve gariptir ve bunların
hepsinin irşad edilmeye ihti-
yaçları vardır.

Mürşid, her zaman Kur'ân
ve kâinat kitabına karşı ince
ayarlı iyi bir mütalâacı; varlı-
ğın esrarına âşina mütece-
sis bir dimağ; gözü sürekli
mahsûsât üzerinde, ağzı ve
kulağı Kur'ân'ın tilâvetinde,
her şeyi basirete bağlı götür-
meye çalışan bir gönül eridir.
Hisleri sağlam, müşahedeleri
ihatalı, muhakemeleri de pey-
gamberâne tavırlarla bezeli
bir gönül eri. O, ele aldığı her
meseleye küllî (bütüncül) bir
nazarla bakar.. hükümlerinde
tekvini emirlerle tenzili fer-
manların birleşik noktaları-
nı gözetir.. insanlara Allah'ın
muradını iletirken ve bilgi,
irfan ruhunun ilhamlarını
muhtaç gönüllere duyurur-
ken sadece ve sadece O'nun
hoşnutluğunu düşünür.. her
hamle ve her hareketini O'na
yakınlık düşüncesine bağlı
götürmeye çalışır. (...)

Sızıntı Eylül 2000

Müren Balıklarındaki İlahî Sanat

Müren balıklarının vücudunun her bir organı, dokusu, hücresi ayrı ayrı işlenmiş; ince ince, hassas ölçülerle ve hikmet iplikleriyle nakışlandırılmıştır. Küçük bir yapıda bile, bu kadar ince sanatların, kompleks sistemlerin sergilenmesi, hiçbir şeye tesadüfün karışamayacağını ilan eder.

Gelin, bu hareketli an-tika sanatlara birlikte bakalım! Her birisi öyle bir tarzda yaratılmış ki âdeta bu koca âlem sarayının bir küçük kopyasıdır. Bütün bu sarayda ne varsa, o küçük hareketli makinelerde de bulunur.¹

Bugün yılan balıklarına benzer ama onlardan farklı

bir tür olan, denizlerin bekçi köpeği diyebileceğimiz müren balıklarından bahsedeceğiz. Neden bekçi köpeği dedik? Çünkü evinizin bahçesinde gezinen bekçi köpekleri nasıl yabancı birini evinize yaklaş-tırmaz ve bütün gücüyle saldırırsa, *Muraenidae* familyasına mensup bu tür de denizlerin

kayalık ve bol mağaralı ortamlarında bir mağarayı işgal ederek oraya kimseyi yaklaş-tırmaz ve yırtıcı dişleriyle yaklaşanı perişan eder.²

Mürenler genellikle, tropikal ve subtropikal denizlerin sığ sularında, mercan adacıkları ve kayalıklar arasında, onların yarıklarında yaşarlar.

Böylece yüzeye yakın bölgelerde görülen hızlı akıntılarının tesiriyle sürüklenip gitmekten korunmuş olurlar.³ Mercan adacıklarının yarık ve çatlakları, mürenler için en uygun gizlenme yeridir. Sadece kafaları dışarıda kalacak şekilde gün boyunca bu mağaralarda beklerler. Derilerindeki pigment (renk) hücreleri, sanki akıllı ressamların fırçasıyla çalışılmış gibi mercanlarla uyumlu renkleri sentezler ve bunun sağladığı kamuflajla ağızları açık vaziyette pusuda bekler. Yakından geçen balıklar farkına varamadıklarından bu tuzağa düşerler.

Müren Balıklarının Yakından Tanıyalım

Fransızcada yılan balığı anlamındaki *müren* kelimesi, Moğolcada ırmak ve dere manasında kullanılmaktadır. Bu familyaya dâhil dünya genelinde toplam 15 cins ve yaklaşık

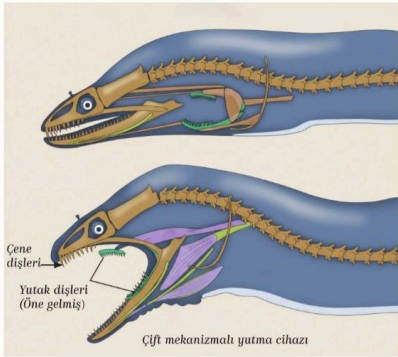
200 tür bulunmaktadır. Mercan adaları ve kayalıklarında yaşayan pek çok tür gibi bunların da çoğunun (150 tür) yaşadığı bölge Hint-Pasifik olup, kalan 50 tür ise Atlantik bölgesine dağılmıştır.⁴ Türkiye’de ise sadece bir tür yaşamaktadır.

Ortalama 1,5 metre uzunluğunda olan müren balıklarının sırt yüzgeci başın hemen arkasından sırt boyunca uzanır, kuyruk ve anüsün ar-

kasından başlayıp kuyruğa kadar uzanan anal yüzgeçlerle birleşir.⁵ Çoğu türünde göğüs ve karın yüzgeçleri yoktur. Mürenlerin gözleri oldukça küçüktür; bu yüzden çoğunlukla, avlarını pusuya düşürmek için kendilerine verilmiş son derece güçlü koku alma duyularını kullanırlar. Bu balıkların bazı türleri, pürüzsüz ve pulsuz derilerinden salgılanan zehirli bir mukusla üzerlerine yapışacak parazitlerden ve vücudunu ısırabilecek düşmanlarından kendilerini korur. Diğer yılan balığı türlerinden daha kalın olan derilerinin epidermis (üst deri) tabakasında yoğun olarak bulunan goblet hücreleri, yüksek oranda mukus üreterek hayvanı çok kaygan hâle getirir. Bu kaygan mukus aynı zamanda içindeki müninlerin glikolizasyonu sebebiyle çok güçlü bir yapışkanlığa sahiptir ve bu yapışkanlığı küçük kum taneciklerini yuvasının duvarlarını güçlendirmek için kullanır.

Müren balıklarının en meşhuru olan dev müren (*Gymnothorax javanicus*), üç metre uzunluğa ve 30 kilogram ağırlığa ulaşabilen büyük bir

müren türüdür.⁶ Uzun gövdesi kahverengimsi renktedir. Yavruları, büyük siyah beneklerle ten rengindeyken, yetişkinlerin başının arkasındaki siyah benekler zamanla leopar desenine dönüşür.

Bir Mühendislik Harikası: Çift Kilitli Çeneler

Sonsuz rahmet sahibi Rahmân-ı Rahîm-i Zülcelâl'in şefkat tecellilerinden biri de mahlûkatını türlü şekillerde rızıklandırmasında okunabilir. Her bir masnûunu, ihtiyacına uygun olan besinine ulaştırmak için birbirinden ilginç mekanizmalar ile donatmış olduğunu keşfetmek, gerçekten heyecan vericidir. Bunların örneklerinden biri de mürenlerin kendi akıllarıyla yapamayacakları çift çene mekanizmasında sergilenir. İlahî rahmet, denizlerin dibindeki kayalıklar arasında saklanan bu canlıyı da bütün masnûatını kuşattığı

gibi kuşatmış ve ona birbiriyle uyumlu ve âhenkli hareket eden harikulade iki ayrı çene sistemi lütfetmiştir.

Araştırmacılar, müren balığının çene setlerinin birbiriyle uyumlu, kombine hareket mekanizmasını inceleyerek teknolojide ilham almışlar ve özel mekanizmalar tasarlamışlardır.⁷ Balığın iki çene seti vardır ve bunlardan ilki, ağzın ön kısmında bulunan oral çenedir. Bu çenenin öncelikli görevi, besinlerin yakalanmasıdır. İkinci çene seti ise, balığın yutak kısmında yer alan yutak çenesidir. Bu da besinleri yemek borusuna taşımaktan sorumludur. Mürenlerin güçlü bir emme kabiliyetlerinin olmamasından dolayı, besinleri çekme ve mideye gönderme işi için yutak bölgesine ikinci bir diş seti yerleştirilmiştir. Bu da yırtıcı balığın avlanmasında çok büyük avantaj sağlar.

Kamufraj vaziyetinde ağzı açık beklerken önünden geçen bir avı (balık veya omurgasızlardan bir kabuklu veya yumuşakça) öncelikle ön kısımdaki ağzı çenesiyle yakalar, daha sonra yutak çenesi, avı yemek borusuna çekmek için boğazdan ağzın dışına doğru ileri harekete geçer. Avı midesine kolayca çekebilmesi için önce, ağzı çenesinin gevşetilerek avı serbest bırakması gerekir. Bunun çok iyi bir zamanla yapılması gerekir. Ağzı çeneleri gevşetilerek av serbest kalmış gibiyken aynı anda yutak çeneleri öne gelerek avı daha gerisinden tekrar kapar ve mideye doğru çeker. Gördüğü gibi, balığın yutak çenesi ile ağzı çenesi birbiriyle "al-ver" hareketi şeklinde uyumlu hareket etme özelliğinde yaratılmış, ayrıca hem ilerleme hem de döndürme hareketleri yapabilme kabiliyetleri ile donatılmıştır. Aslında mürenler dışında belki binlerce sayıda farklı balık türünde de ağzın haricinde ikinci bir set olarak yutak dişleri (*pharyngeal dişler*) mevcuttur.⁸ Ancak bunların çenelerinin hareketi, sadece avı ezme veya öğütme fonksiyonları gösterebilen sınırlı hareket kabiliyetindeki dişlerle döşenmiş olup, mürenlerin çene mekanizmaları kadar fonksiyonel değildir.

Mürenlerin çift çenelerinin hareket özelliklerini oluşturan birbirine bağlı mekanizmaları taklit etmek için, önemli çalışmalar yapılmıştır. Beslenme sürecinin her bir aşamasında, iki çene setinin birbirine göre aldığı pozisyonlar tespit edilmiştir.

Bu konuda inceleme yapan araştırmacılar Kaliforniya Üniversitesinden Rita Mehta ve Peter Wainwright, yüksek hızlı dijital video ekipmanları kullanarak, müren balıklarının beslenme sürecini gözlemlemişler, yutak ve ağız çenelerinin birlikte işleyişini yakından incelemişlerdir. Bu esnada bir şey daha dikkatlerini çekmiş, üst ve alt dişlerin öne hareket etme ve geri çekme sırasında aşırı yük taşıma şartlarına çok uygun yaratılmış olduğunu kaydetmişlerdir. Genel olarak bu durumun avantajının, özellikle büyük avlar hedeflendiğinde ortaya çıktığını tespit etmişlerdir.

Buradaki mekanizmanın işleyişi çok açık bir şekilde sonsuz bir ilim ve kudret sahibinin yaratması olmadan izah edilemez. Bu mekanizmanın tasarlanması bir ilim gerektirir, çünkü önce ağız çenesi, ters bir sürgü-krank mekanizması tarafından harekete geçirilerek av yakalanır, ikinci çene grubu olan yutak bölgesinde ise iki farklı mekanizmadan oluşan bir sistem kullanılmaktadır; paralel olmayan özel açılarda dizilmiş dört çubuklu bir aparat ve mühendislerin bir ofset sürgü-krank mekanizması olarak isimlendirdiği sistem mükemmel bir işleyişle avı parçalayarak, mideye gönderir. Bu sistemi inceleyen mekanikçiler, balığın çift çene aparatını taklit eden bir hareket mekanizması tasarlamış ve basitçe çalışır konuma getirmişlerdir. Gelecekte bu mekanik tasarımın daha da geliştirilmesi ve imalat sürecine geçilmesi hedeflenmektedir.

Üç Bölmeli Mide ve Donanımı

Mürenlerin rızıklandırılmasında görevli organlarından biri de mideleridir. Akdeniz müreni olarak adlandırılan *Muraena helena*'nın midesi üzerinde çalışan iki Türk bilim insanı, elde ettikleri histolojik verilerde; Akdeniz müreninin midesinin üç bölgesi olan kardiya, fundus ve pilorus'u kaplayan epitel örtüsünden, avlarını eritici çok güçlü sülfat asitleri, siyalik asit ve karboksilik asitlerin salgılandığını göstermişlerdir.

Bütün bunlar da göstermektedir ki; müren balıklarının vücudunun her bir organı, dokusu, hücresi ayrı ayrı işlenmiş; ince ince, hassas ölçülerle ve hikmet iplikleriyle nakışlandırılmıştır. Küçük bir yapıda bile, bu kadar ince sanatların, kompleks sistemlerin sergilenmesi, hiçbir şeye tesadüfün karışamayacağını ilan eder. Sadece kalyanların arasına saklanan bir balığın, ummadığı yerden, en güzel mekanizmalarla, en uygun şekilde, en layık bir tarzda rızıkla buluşturulması

bile, nihaysizsiz merhamet ve şefkatin ilmek ilmek dokuduğu bir *kâf-nûn tezgâhının* seslenişini gönüllerimize duyurur. **■**

Dipnotlar

1. Bediüzzaman Said Nursi, "22. Söz, Üçüncü Bühran", *Sözler, Risale-i Nur Kütüphanesi*, Süreyya Yayınları, 2019.
2. <https://www.britannica.com/animal/moray-eel>
3. Elizabeth Dalby, *Doğanın Gizemleri ve Harikaları*, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları 336. s. 92.
4. Joshua Reece, David G. Smith, Erling Holm, The Moray Eels of the Anarchias cantonensis Group (Anguilliformes: Muraenidae), with Description of Two New Species, September 2010, Copeia 2010(3): Pg. 421-430, DOI:10.2307/40863270.
5. https://en.wikipedia.org/wiki/Moray_eel
6. https://en.wikipedia.org/wiki/Giant_moray
7. Mertcan Koçak, Mustafa Volkan Yazıcı, Efekan Akdal, Fatih Cemal Can and Erkin Gezin, "Utilization of Function Generation Synthesis on *Biomimetics*: A Case Study on Moray Eel Double Jaw Design", *Biomimetics* 2022, 7, 145. <https://doi.org/10.3390/biomimetics7040145>
8. https://www.nsf.gov/news/news_summ.jsp?cntn_id=109985

Var gibiydi...

Uzun zaman olmuştu görmeyeli.
Daha dış kapıdayken tüyle-
rim diken diken oldu.

Bahçeye girince dingin, farklı bir
atmosfer hissettim.

Binalar, ağaçlar, yollar... Aynı ye-
rindeydi,

Var gibiydi...

Patika yoldan yürüyerek ilerledim,

Bahçede karşıladı; güllerin ara-
sında...

Sanki çiçekler onu değil, o çiçek-
leri süslüyordu.

Bir saat kadar hasbîhâl ettik; dua
ettim, Yâsin okudum.

"Dostların, özellikle gençlerin;
Haticelerin, Serhatların, Lenaların,
Ranaların selamı var." dedim.

Çok sevindi. "Aleyküm selam."

dedi. Selam söyledi.

"Özledik" dedim.

"Kavuşacağız." dedi.

"Ama çok özledik." dedim.

"Ben özlemedim mi?" dedi. Ağlaş-
tık...

"Bazen bir şey sormak istiyoruz."
dedim.

"Buradayım, aranızdayım, kitaplardayım." dedi.

"Fitneler var." dedim,

"Hep oldu, bundan sonra da olacak." dedi.

"Ne yapalım?" dedim,

"Hizmete devam." dedi.

Müsaade aldım, yukarı çıktım.

İnsanlar Kur'an, Cevşen, kitap okuyor ve dua ediyordu.

Sekine vardı, huzur vardı, âsüdelik vardı...

Biz mi yoktuk, o mu vardı?

O mu yoktu, biz mi vardık?

Dâvûdî sesli imamla namaz kılındı

Kimse dile getirmiyor fakat aynı şeyi düşünüyor gibiydi, aramızdaydı sanki.

Kimse onun yerine oturmuyor, yüksek sesle konuşmuyordu.

Var gibiydi...

Dostları sanki rahatsız etmemek için yavaş hareket ediyordu.

İnsanlar onu düşünürken, dua ederken boş koltuğuna bakıyordu.

Secadesi öksüz, masası yetim, odası boştu... Ama var gibiydi.

Ayrılma vakti gelmişti.

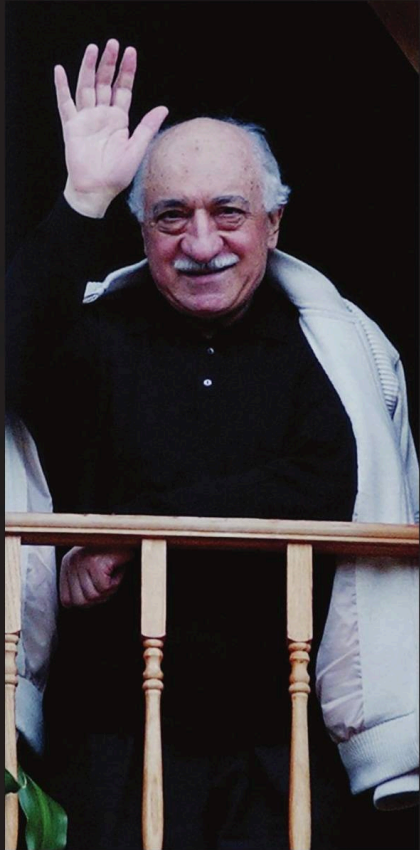
"Emriniz var mı Efendim?" dedim.

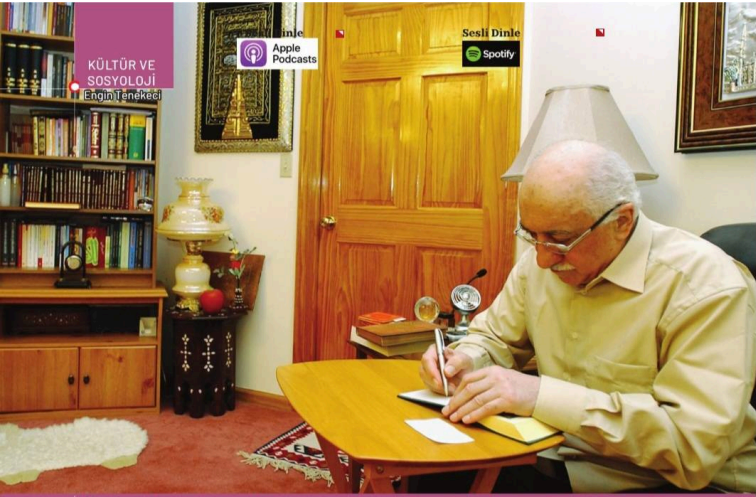
"Esağfurullah, size emanet." dedi. "Hepsi size emanet... İyiliği yaymaya devam." dedi.

Bahçede arkama döndüm, son bir kez yukarı odasına baktım.

Var gibiydi...

Yine gülümsüyor, pence-resinden el sallıyordu... 🇹🇷

Kültür, yalnızca alışkanlıklar, basit teamüller ve sembollerden ibaret değil; insanın düşünce, inanç ve varlıkla kurduğu çok katmanlı bir ilişkidir. Fethullah Gülen Hocaefendi'nin kültür anlayışı, bir yandan post-modern sosyolojik perspektiflerle örtüşürken, diğer yandan Kur'an ve Sünnet gibi ilahî referanslara dayanan bilgi, ahlak ve inanç boyutlarıyla özgünleşir. Ona göre kültür hem yerel kimliğin ürünü hem de evrensel diyalogun zemini olabilir.

Fethullah Gülen HOCAEFENDİ'NİN Kültür Perspektifine Teorik Bir Bakış

Kültür kelimesi, Latince *colere* (yetiştirmek, işlemek) fiilinden türemiş olan *cultura* sözcüğünden gelir.¹ Günlük dilde genellikle yemek, müzik, giyim gibi alışkanlıklarla ilişkilendirilse de kültür; sosyoloji ile kültür ve toplum

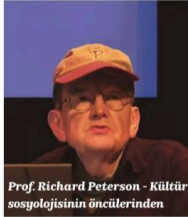
psikolojisi gibi akademik disiplinlerde, bireylerin davranışlarından inanç ve değer sistemlerine kadar uzanan, içtimai yapıyı derinden etkileyen çok katmanlı bir realite olarak ele alınır. Zira kültür; insanların bilgi düzeyini, eğitimi, dilini, düşünme biçimini,

inançlarını, örf ve âdetlerini berinden etkiler.

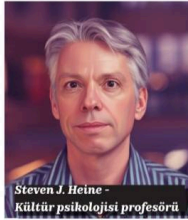
Kültürün sosyal işlevleri, kültür sosyolojisi disiplininde oldukça geniş bir anlam yelpazesiyle ele alınır. Kavramın söz konusu toplumsal fonksiyonlarına, daha çok kültür sosyolojisinin kurumsallaşmasında öncü bir figür olan Richard Peterson'un (1932-2010) gözlemleriyle açıklık getirilir. Peterson'a göre sosyologlar, kültür hakkında konuşurken genellikle dört şeyden birini kasteder: Normlar, değerler, inançlar veya ifade sembolleri.²

Kültürün bu temel unsurlarına icmalî bir göz atacak olursak; normlar, bir toplumda fertlerin nasıl davranmaları gerektiğini belirleyen kurallardır. Değerler, o toplumda neyin önemli, doğru ya da kıymetli sayıldığını gösterir. İnançlar, fertlerin ve toplumların kâinatın, dünyanın ve hayatın nasıl işlediğine dair geliştirdiği temel kabulleri ifade eder. Ayrıca bu disiplininde kültür, "dini bir doktrin" ve "toplumun kullandığı ortak bilgi" olarak da tanımlanır.³

Steven J. Heine, sosyal ve kültürel psikolojide kavramın işlevlerini geniş bir perspektiften değerlendirir. Heine, öncelikle bu terimi bir bilgi türünü belirtmek için kullandığını söyler. Ona göre kültür, başkalarından öğrenme yoluyla edinilen her türlü fikir, inanç, teknoloji, alışkanlık ya da uygulamadır. Dolayısıyla insanlar kültürel bir türdür, çünkü insanlar bu tanıma uyan çok sayıda "kültüre" sahiptir. İkinci olarak Heine, bu terimi belirli bir grup bireyi ifade etmek için

Prof. Richard Peterson - Kültür sosyolojisinin öncülerinden

Steven J. Heine - Kültür psikolojisi profesörü

kullanır. Çünkü kültür, aynı zamanda bir tür ortak bağlam içinde var olan "bir grup insan" anlamına da gelir. Belirli bir kültür içindeki insanlar, birçok benzer kültürel fikre mâruz kalabilirler.⁴ Bu nedenle kültür, hayatın pek çok ünitesine dokunduğu için farklı şekilde kullanılır ve toplumdan topluma farklılık arz eder.⁵

80'in üzerinde eseri bulunan, tanınmış İslam âlimlerinden Fethullah Gülen Hocaefendi (1938-2024) ise söz konusu kavrama ve içtimai fonksiyonuna yoğun bir şekilde atıfta bulunur: *Kur'an kültürü, vicdan kültürü, kültürel beraberlik, kültür seferberliği, Batı ve Doğu kültürü.*⁶ Onun kültür perspektifi, bir yönüyle

yukarıda aktarılan sosyolojik tanımlarla örtüşürken, diğer yönüyle bu yaklaşımlardan farklılıklar da gösterir. Hocaefendi, "Kültür Mirasımızın Temel Kaynakları" adlı makale serisinin ilkinde, kültürün yukarıdaki tanımlarla örtüşen yönlerine odaklanarak sosyolojik bir tanımını yapar. Ona göre kültür, bir milletin tarih içinde üretip ortaya koyduğu, ortaya koyup zamanla millî varlığın bir buudu hâline getirdiği veya onu şuuraltı müktesebata dönüştürdüğü sosyal ve ahlaki davranış disiplinlerinin bütünüdür.⁷

Aynı zamanda kültür, her toplumun ve sosyal coğrafyanın kendine özgü yapısıyla şekillenir; bu nedenle her yerde farklı bir kültür hâkimdir. Bu farklılık yalnızca örf ve âdetlerde değil, daha derin bir düzeye, düşünce sistemlerinde de etkili bir unsurdur. Hocaefendi, bu çeşitliliği kültürün düşünceyle olan bağında görür ve şöyle der: "Bu açıdan bir ferdin, belli bir kültüre bağlı düşüncesini, belli bir referans çerçevesi aracılığıyla kendini ifade etmesi de sayabiliriz." Bu yaklaşım, insanların düşünce dünyasının da kültürel referanslar doğrultusunda şekillendiğini açıkça ortaya koyar.

Kültür ve Düşünce

Öte yandan her millet, kendi ahlaki değerlerini, mezhep mülahazalarını, varlık, kâinat ve insanla alakalı düşüncelerini; sosyal ve siyasal tavırlarını, davranış disiplinlerini ve bütün bunları ifade etme yollarını, kültür aracılığıyla ortaya koyar. Bu çerçevede kültür, millî duyuş ve düşünüş esasa-

rına bağlı olarak tarih boyunca teşekkül eden fikir, sanat, örf, âdet ve teamüllerin toplamıdır.⁹ Hatta Hocaefendi, bir toplumun en temel değerlerinden olan dil hakikatinin dahi kültürün bir buudunu teşkil ettiğini söyler.¹⁰ Özetle ona göre kültür; insan doğasına yerleşmiş, bilinmiş, inanılmış, yaşanmış ve zamanla şuuraltına yerleşmiş kavram, kural ve eğilimlerin bütünüdür. Bu yönüyle kültür, her zaman bilinçli ve iradi olmasa da bazı nedenler ve çağrışımlarla varlığı hissedilen ve etkisini gösteren epistemolojik (bilgi temelli) bir olgudur.¹¹ Fark edildiği üzere Hocaefendi'nin yukarıdaki izahlarda olduğu gibi kültürün temeline ilmi ve ahlaki yerleştirmesi dikkat çekicidir.

Ancak Hocaefendi'nin sıklıkla **"bizim kültür sistemimiz"** dediği bakış açısını yukarıdaki tanım çerçevesinden bir yönüyle ayıran en önemli husus, Allah'a (celle celâluhu) olan inanç hakikatidir. İnsanın kâinat, eşya ve hadiselerle arasındaki bağı; bütün zihni, fikri, ameli faaliyetleri bu iman gerçeğine bağlı cereyan eder. Böylelikle temeli Yaraticı'ya bağlanan bu kültür havzına dâhil olan sosyal aktörlerin düşünce sistemlerinde varlık daha farklı bir biçim kazanır: **"...insan-kâinat bir meşher, bir kitap ve hâdiselerin diliyle bir beyan olarak, varlığı kendinden (Vâcibü'l-Vücûd) o Yüce Zât'ı anlatan, O'nun sanat eserlerini teşhir eden ve icraatını seslendiren bir dil, bir sergi ve bir enstrümandır."**¹²

Ayrıca onun inanç anlayışı, diğer bazı itikadi sistemlerden ayrılan belirgin nitelikle-

re sahiptir. Bunların başında, aktif aklın yanında pasif bir ulûhiyet telakkisinin bulunmaması gelir. Aksine, onun benimsediği kültür sisteminde yer alan fertler, gönül ve zihin dünyalarıyla birlikte sanat-Sanatkar, eser-Eser Sahibi ve Hâlık-mahlûk ilişkisi içinde, Allah'a sürekli bağlılık içinde hayat sürerler.¹³ Bu yaklaşım, Allah inancını teorik bir kabulden öte, varlıkla sürekli etkileşim içinde olan ve ferdin düşünce, entelektüel hayatı, duygu ve fiillerine yön veren dinamik bir ulûhiyet tasavvuru olarak ortaya koyar.

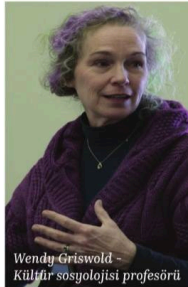
Hocaefendi, makalesinin ikinci bölümünde bu kültürel mirasın temel unsurlarını her biri başlı başına bir kitap konusunu teşkil eden on bir farklı referans çerçevesinde ele alır: Kitap, Sünnet, icmâ, kıyas, istihsan, maslahat, tasavvuf, kelâm, örf, âdet ve teâmül.¹⁴ Unun, mücerret bir hakikat olan imanın ardından, Allah'ın varlığının ve birliğinin somut delili ve kaynağı olarak Kur'an ve Sünnet'e yaptığı vurgu dikkat çekicidir. Zira kültür sosyolojisi profesör-

lerinden Wendy Griswold'un da belirttiği gibi, kültürel bir nesne, paylaşılan anlamların somutlaştığı bir şeydir.¹⁵

"Kültürel Zaman"

Bununla birlikte Hocaefendi'nin kültür anlayışı, klasik zaman kavramının ötesine geçerek **"kültürel zaman"** perspektifiyle kültür hakikatine yeni bir boyut kazandırır. Kültürel zaman, otantik zaman algısından farklı olarak, öncelik-sonralık ilişkilerine bağlı değildir; zaman üstü, hatta bağımsız ve aşkın bir yapıya sahiptir. Kültürün sürekliliğinin kaynağı da işte bu müstakiliyetidir. Ancak onun bağımsız ve **"kendi olan"** bu yapısını düzenleyen ve farklı çevrelerle, insan topluluklarıyla ilişkilerini şekillendiren bir referans çerçevesi vardır.¹⁶

Unun bu tespitlerinin, kültürün yalnızca yerel birikim değil, aynı zamanda evrensel ve farklı coğrafyalarla diyaloglara imkân tanıyan bir zemin olduğunu vurguladığı söylenebilir. Zira **kültürel zaman** kavramı, bu yapının hem kendi içinde tutarlı kalmasını hem de farklı kültürel havzalarla etkileşimini mümkün kılar. Zira kültürler dinamik ve değişim içinde temel bir unsurdur.¹⁷ Söz konusu **"kültürel zaman"** perspektifi, yine Hocaefendi'nin müsterek, yeni bir kültürün doğması tespitiyle de ele alınabilir. Ona göre günümüzde müsterek bir kültürün doğması mümkündür. Farklı düşünceler ve davranışlar bir arada var olurken, herkes birbirini kabul eder; bu, kültürün zaman ve mekân sınırlarının ötesinde sürekli bir et-

Wendy Griswold -
Kültür sosyolojisi profesörü

Hocaefendi'nin kültür anlayışı, klasik zaman kavramının ötesine geçerek "kültürel zaman" perspektifiyle kültür hakikatine yeni bir boyut kazandırır. Kültürel zaman, otantik zaman algısından farklı olarak, öncelik-sonralık ilişkilerine bağlı değildir; zaman üstü, hatta bağımsız ve aşkın bir yapıya sahiptir. Kültürün sürekliliğinin kaynağı da işte bu müstakiliyettir. Ancak onun bağımsız ve "kendi olan" bu yapısını düzenleyen ve farklı çevrelerle, insan topluluklarıyla ilişkilerini şekillendiren bir referans çerçevesi vardır.

kileşim ve yenilenme hâlinde olduğunu gösterir. Örneğin, Hizmet ehlinin yaşadığı dünyanın farklı coğrafyalarında bulunan çocuklar birbirinden farklı hareketler sergiler; bizimkiler onların (Dil ve Kültür Festivallerinde olduğu gibi) dans etmelerine, onlar da bizimkilerin namaz gibi ibadetlerine karşılıklı saygı gösterir. İşte bu karşılıklı kabul ve saygı, yeni bir kültürün doğması demektir.¹⁸ Böylelikle kültürel zamanın esnekliği ve kapsayıcılığı sayesinde yeni kültürel bütünlük oluşur. Böylece, Hocaefendi'nin "**kültürel zaman**" kavramı, farklılıkların uyum içinde var olduğu evrensel bir kültür anlayışına işaret eder.

Bilindiği gibi Hocaefendi, eserlerinde evrensel kültürel değerlere¹⁹ sıkça atıfta bulunur ve farklı kültürler arasında diyalogu teşvik eder. Dr. Jill Carroll'ın da belirttiği gibi o, farklı dünyaların ve kültürlerin insanları arasında diyaloglar kurmuş²⁰ ve çevresindekileri de buna yönlendirmiştir. Ancak bu tür kültürel temaslar sırasında insanların kendi inanç ve kültürel değerlerinden uzaklaşmaması gerektiğini sıklıkla hatırlatır. "**Asimile olmadan entegre olunmalı.**"²¹ diyerek, kişinin evrensel değerlerle temas hâlindeyken kendi kimliğine ve öz değerlerine sadık kalması gerektiğinin altını çizer. Dr. Walter Wagner'in de vurguladığı gibi hoşgörü kültürü başkalarına benzemek değil, onları oldukları gibi kabul edip birlikte yaşama bilincine zemin hazırlamaktır.²²

Netice itibarıyla kültür, yalnızca alışkanlıklar, basit teamüller ve sembollerden ibaret değil; insanın düşünce,

Hocaeefendi, "kültürel zaman" kavramıyla geçmiş, bugün ve geleceği süreklilik ve aşkınlık içinde düşünür. Kültürel etkileşimde fertlerin kendi değerlerine bağlı kalmasını önemser. Hizmet ehlinin gönül ilhamlarının, içinde yaşanan kültürel çevreye uygun biçimde ifade edilmesi gerektiğini hatırlatır.

inanç ve varlıkla kurduğu çok katmanlı bir ilişkidir. Fethullah Gülen Hocaeefendi'nin kültür anlayışı, bir yandan post-modern sosyolojik perspektiflerle örtüşürken, diğer yandan Kur'an ve Sünnet gibi ilahî referanslara dayanan bilgi, ahlak ve inanç boyutlarıyla özgülleşir. Ona göre kültür, hem yerel kimliğin ürünü hem de evrensel diyalogun zemini olabilir. "Kültürel zaman" kavramıyla geçmiş, bugün ve geleceği süreklilik ve aşkınlık içinde düşünür. Kültürel etkileşimde fertlerin kendi değerlerine bağlı kalmasını önemser. Hizmet ehlinin gönül ilhamlarının, içinde yaşanan kültürel çevreye uygun biçimde ifade edilmesi gerektiğini hatırlatır.²³ Bu yaklaşım, fertlerin miras kültürünü korurken aynı zamanda evrensel barış, hoşgörü ve konuma saygıyı esas alan uzlaştırıcı bir kültür perspektifi sunar.

Dipnotlar

1. Jensen, C. (2024, 12. September). *Kultur*. Den Store Danske. Lex.dk. <https://lex.dk/kultur>, accessed August 30, 2025.
2. Akt. Griswold, W. (2012). *Culture and the Cultural Diamond*. I W. Griswold, *Cultures and Societies in a Changing World* (s. 1-17). SAGE Publications.
3. Griswold, a.g.e., s. II.
4. Heine, S. J. (2020). *Cultural Psychology* (4th ed.). W. W.

- Norton & Company. s. 5.
5. Matsumoto, D., & Juang, L. (2008). An introduction to the study of culture and psychology. In *Culture and psychology* (4th ed., pp. 1-27). Wadsworth.
6. Bkz: M. Fethullah Gülen, *Sohbet-i Canan, (Kırık Testi-2)*, İstanbul: Nil Yayınları, 2010, s. 44; Gülen, *Vuslat Muştusu, (Kırık Testi-8)*, İstanbul: Nil Yayınları, 2011, s. 276; Gülen, *Fasıldan Fasıla-4*, İstanbul: Nil Yayınları, 2011, s. 182; Gülen, *Sonsuz Nur-2*, İstanbul: Nil Yayınları, 2007, s. 111; Gülen, *Asrın Getirdiği Tereddütler-4*, İstanbul: Nil Yayınları, 2010, s. 250.
7. M. Fethullah Gülen, *Yeni Ümit*, Ekim-Aralık 1999, Cilt 6, Sayı 46.
8. Gülen, a.g.e.
9. Gülen, a.g.e.
10. M. Fethullah Gülen, *Prizma-2*, İstanbul: Nil Yayınları, 2011, s. 170.
11. Gülen, a.g.e.
12. Gülen, a.g.e.
13. Gülen, a.g.e.
14. *Yeni Ümit*, Ocak-Mart 2000, Cilt 6, Sayı 47.
15. Griswold, a.g.e., s. II.
16. Gülen, a.g.e.
17. Jan Willem Duyvendak (editor/redaktor/). (2016). *The Culturalization of Citizenship [electronic resource]: Belonging and Polarization in a Globalizing World* (1st ed. 2016). Palgrave Macmillan UK; Imprint Palgrave Macmillan.
18. M. Fethullah Gülen, *Gurbet*

Ufukları (Kırık Testi-3), İstanbul: Nil Yayınları, 2011, s. 181.

19. Bkz: M. Fethullah Gülen, *Işığın Görüldüğü Ufuk (Çağ ve Nesil-7)*, İstanbul: Nil Yayınları, 2011, s. 17; Gülen, *Örnekleri Kendinden Bir Hareket (Çağ ve Nesil-8)*, İstanbul: Nil Yayınları, 2011, s. 108; Gülen, *Sükûtnun Çığlıkları (Çağ ve Nesil-9)*, İstanbul: Nil Yayınları, 2011, s. 30.
20. Zaman Pazar. (2007, Haziran 9). *Gülen'in felsefesi, evrensel değerler üzerinde yükseliyor*. <https://www.gulen.com/tr/basindan-tr/haberler/Zaman-Pazar-Gulenin-Felsefesi-Evrensel-Degerler-Uzerinde-Yukseliyor>
21. M. Fethullah Gülen, (2017, Aralık 10). *Doğu-Batı Buluşması ve Asimilasyon Değil Entegrasyon*. <https://www.youtube.com/watch?v=WO8WDAADS1w>, erişim tarihi: 8 Ağustos 2025.
22. Dr. Wagner, W. H. (2013). *Beginnings and endings: Fethullah Gülen's vision for today's world*. Blue Dome Press. s.171.
23. M. Fethullah Gülen, *Yaşam İdeali (Kırık Testi-II)*, İstanbul: Nil Yayınları, 2012.

Vefatlarıyla Yeniden Doğanlar

Hocaefendi ve Hizmet Hareketi hakkında modern dünyada pek çok bilimsel çalışmalar yapıldı/yapılıyor ve inanıyoruz ki bundan sonra daha da fazla yapılacak. Kendi ülkesinde ise bu ifritten günlerde ne o ne de onu sevenler vefanın zerresini görüyor.

Rahmet-i Rahman, bazı insanlara vefat etmiş olsalar bile hâlâ fikirleri, idealleri ile toplum içinde yaşamayı bahşeder. Bu öyle bir nimettir ki tarih denilen amansız ırmakta her şey bir süre sonra balçık olarak dibi boylayıp giderken onlar, birer granit kaya gibi dimdik durur. Ne akıntının yıpratın inadı ne suyun tüketen gücü ne de zamanın amansız kuvveti...

Cenâb-ı Hakk, bazı insanlara yıldızlar gibi olmayı nasip etmiştir. Kapkaranlık gece örtüsüne inat, parıldayan binlerce inci... Binlerce ışık yılı öteden göz kırpan hayaller... Onların bazıları belki bugün çoktan sönmüştür; ancak ışınları, upuzun yollardan gelerek binlerce yıl daha gökyüzümüzü aydınlatmaya devam edecektir. Vefatlarından sonra da ışıltı-maya devam eden talihli insanlar gibi.

Kapanmayan hayır defterleri, tükenmeyen sevap pınarları, bitmeyen sadaka-i cariyeye...

Türlü iftiralar altında hayatını kaybeden fikir adamları, fakirlik içinde sessizce ölen yazarlar-şairler, hayatı boyunca bir tek resim satamayan ressamalar... Bazıları ise ölümlerinin ardından bambaşka bir şekilde kazınırlar insanlığın hafızasına, toprağın bağrına düşen "yediveren başaklar" (Bakara, 2/261) gibi...

Bir suikast sonrası fikirleri daha geniş kitlelerce benimsenmiş Malcolm X... Hastane odasında son nefesini verince cenazesi tanınmadığı ve sahipsiz olduğu için kadavra olarak kullanılan Ömer Seyfettin aklımıza gelir. Mevlana'dan Yunus'a, İmam Gazzali'den İmam Rabbani'ye yüzlerce âlim, zahit hayatları boyunca olmadık iftiralar, yaftalarla mücadele içinde hayatlarını tamamlamıştır. Vefatlarından sonra ise anlaşılmış ve dünyaca tanınmışlardır.

Hatta Yunusların "yolunun kaderi" hayatları her fâni gibi nihayete erse de bir ırmağın kenarında Molla Kasımların hâlâ peşlerini bırakmamasıdır. Her bir Yunus'un peşinde binler Molla Kasım, her Yunus'a koskoca dünyayı "balığın karnı gibi" dar eyleme derinde...

Sakındığınla Sinanmak

İnsan neden sakınırsa onunla sinanır mı ya... İngilizler İstanbul'u işgal ettiğinde onlar hakkında Hutuvât-ı Sitt'e eserini yazıp talebeleri vasıtasıyla ücretsiz dağıttıran, İngiliz mandasını savunan din ve devlet adamlarına karşı hür bir ülkenin kıymetini anlatan, İstanbul'da kalıp ön saflarda

mücadele etmeyi göze alan Bediüzzaman'dır. O Bediüzzaman'a "İngiliz ajanı" çamuru atılmaya çalışılır. Ortada ne bir belge ne bir delil...

Dünya "gölgeliğini" terk etmesinin ardından bile kabrinde rahat bırakılmayıp naası, defnedildiği Şanlıurfa'dan alınarak uçakla Afyon'a, oradan da Isparta'da yüksek bir dağın tepesine götürülüp yeniden gömülen¹ asrın dertlisi: "Benim dilim ölümle susturulsa, pek çok kuvvetli diller benim dilime bedel konuşacaklar, o hizmeti idame ederler. Hatta diyebilirim: 'Nasıl ki bir tane tohum toprak altına girip ölmesiyle bir sümbül hayatını netice verir; bir taneye bedel yüz tane vazife başına geçer. Öyle de mevtim, hayatımdan fazla o hizmete vasıta olur ümidini besliyorum.'"² diyor. Bugün mezarına, bir taş konulmasa da gönüllerdeki yeri taşlardan sağlam, kabri bilinemesi de kadri bilinenlerdendir o. Onun kaleme aldığı her eser, onunla hidayete ermiş her kalp, onun için edilmiş her dua bir mezar taşıdır artık.

Fânî ömrünü insanlığın barışına, diyalog ve eğitim çalışmalarına adanmış olan Muhterem Fethullah Gülen Hocaefendi, terörizmin karşısında dimdik durmasına, "Müslüman terörist olamaz, terörist de Müslüman değildir."³ diyerek şiddetin her türlüşüne karşı gelirken hiçbir zaman ilgisi olmamasına rağmen tam da hep sakındığı şeyle, "terörist" iftirasıyla ömrünün son yıllarını tamamladı.

Tarih, Hocaefendi'yi, inandığı değerler uğruna zalim re-

jimlere biat etmediği için zulüm gören binlerce İslam âlimi arasına kaydedecektir.

"İslam ülkesi" etiketli memleketleri yöneten, dindar kılıklı idareciler zamanında İslam âlimlerinin en büyük zulmü görmeleri asla ve asla tesadüf değildir.

Ebu Hanife'yi zindanlarda yıllarca süründüren, Ahmed bin Hanbel'in ömrünü mahpus damlarında çürüten, İmam Malik'i mücrim gibi kırbaçlatan, İbn Sina'nın kütüphanesini yaktıran, Bediüzzaman'a memleket haphishanelerinin neredeyse yarısını tattıran hep aynı zalim, sistemleşmiş kötülüktür.

Emanetin Ağırlığı

Hocaefendi ve Hizmet Hareketi hakkında modern dünyada pek çok bilimsel çalışmalar yapıldı/yapılıyor ve inanıyoruz ki bundan sonra daha da fazla yapılacak. Kendi ülkesinde ise bu ifritten günlerde ne o ne de onu sevenler vefanın zerresini görüyor. Bir despotik zorbalık, bütün aparatlarıyla ve sistemli bir yalan sağanağı ile onu ve Hizmet gönüllülerini ülkedeki bütün kötülüklerin müsebbibi gösteriyor. İftiraların ardı arkası kesilmiyor.

Rivayete göre Sultan Selim, Şam'da Muhyiddin İbn Arabi'nin kabrini ararken "Şeyhül ekber'in mezarı neresi?" diye sordurduğunda, bazı densizlerin "Şeyhül ekfer (haşa büyük kafirin) mi mezarı?" diye cevap vermelerine⁴ karşı sultanın mütevazı sukûtu gibi çekiliyor sineye her şey.

Sabır, bir pasiflik değil, Yavuz'un Muhyiddin İbn Arabi'ye iade-i itibar verip Osmanlı kültür dünyasının en nadide kö-

Tarih, Hocaefendi'yi, inandığı değerler uğruna zalim rejimlere biat etmediği için zulüm gören binlerce İslam âlimi arasına kaydedecektir. "İslam ülkesi" etiketli memleketleri yöneten, dindar kılıklı idareciler zamanında İslam âlimlerinin en büyük zulmü görmeleri asla ve asla tesadüf değildir. Ebu Hanife'yi zindanlarda yıllarca süründüren, Ahmed bin Hanbel'in ömrünü mahpus damlarında çürüten, İmam Malik'i mücrim gibi kırbaçlatan, İbn Sina'nın kütüphanesini yıktıran, Bediüzzaman'a memleket hapisanelerinin neredeyse yarısını tattıran hep aynı zalim, sistemleşmiş kötülüktür.

şelerinden birine oturtması, türbesini- camisini yeniden ihya etmesi gibi; Hizmet gönüllüleri de Hocaefendi'nin çizdiği ideal insan seviyesini hâl diliyle yaşatma, fikirlerine ve Hizmet emanetine sahip çıkarak gelecek kuşaklara aktarma gayreti gösteriyor. Zamanın solduramadığı seslerin, bugün susturulmak istense de yarın mutlaka yankı bulacağına olan ümit dipdiri yaşatılıyor.

Kaderdir; ormanın en büyük ağacı, en çok rüzgâr göğüsleyen, en çok yıldırım çekendir. Şimdi ise koca ağaçtan sonra ormanın geri kalan sakinlerine, onun köklerine çok daha sağlam dayanıp, birbirini dallarıyla daha sıkı tutup aynı fırtınaları göğüslemek düşüyor, "Dövene elsiz, sövene dilsiz.. ve gönülsüz!" ki bir "yırtığı ancak öyle yamamak"⁵ için.

Kendisi hayatı boyunca bu finali bekliyormuş gibi anlatır mazlum tabloları, zulüm altında inim inim inleyen insanları, kafir iftirası yiyen âlimleri ve azgın zalimlerin çoğu ibretlik sonlarını. "Hak yolunda olup da zulümle sınanmayan bir hareket mi var. ... 'Hizmet yapıyorum' deyip de sağda solda keyif çatan insanlar, başlarına bunlar gelmiyorsa, kendi hal-

lerine ağlamalıdır. 'Belanın en çetin, en zor ve altından kalkılmaz olanına enbiya mârüz kahr. Ondan sonra da seviyesine göre diğer mü'minler!' deniyor hadis-i şerifte."⁶ derken son on yılı özetler.

Elhamdülillah

Babanzade Ahmet Naim ki Buhari tercümesi ile hadis usulü hakkında çalışmalara öncülük etmiş çok kıymetli bir müderris, fikir adamı ve Mehmed Âkif'in "ashaptan sonra en sevdiği kişi"dir. Cenazesine birkaç kişi gelir. Bu konu hakkında Hocaefendi, Yaşar Tunagür'ün kendisine "Allah bu günahkâr millete nasip eder mi ki Ahmet Naim'in namazını kulsınlar." dediğini aktarır.⁷

Aynı şekilde biz de tekrar edelim: Fethullah Gülen gibi bir Hak dostu söz konusu olduğunda; Allah, iki yüzlü yığınlara nasip eder miydi ki Muhterem Hocaefendi'nin ardından taziye dileyebilsinler, iki düzgün kelimeden edebilsinler veya hiç olmazsa sükût etsinler. Buna da dense dense "Elhamdülillah" denir kanaatindeyiz.

Riyakâr ağızlara rahmet dilemeyi bile nasip etmeyen Rabb'e hamdolsun. Bir âlimin

ardından âlem ölürken sahtekârların takiyeden iki kelimetmelerine bile müsaade etmeyen Hakk'a şükürler olsun. Elfü elfi elhamdülillah...⁸

Dipnotlar

1. https://www.yeniiasya.com.tr/lahika/bediuzzaman-in-defninde-gorev-alan-asker-yasadiklarini-anlatti_326923, erişim tarihi: 29 Ağustos 2025.
2. Said Nursi, Bediüzzaman. *Mektubat, Yirmi Dokuzuncu Mektup, "Dördüncü Desise-i Şeytaniye"*, s. 622, Süreyya Yay., Şubat 2019.
3. <https://fgulen.com/tr/basindan-tr/dizi-yazilar-dosyalar/ozel-dosyalar/fethullah-gulen-ve-teror>, erişim tarihi: 29 Ağustos 2025.
4. Ceylan, İbrahim. "Yavuz Sultan Selim'in Şam'da Yaptırdığı İlk Osmanlı Vakfı ve Vakfiyesi", *NEÜİFD*, 2/2 (Mart 1986).
5. Gülen, M. Fethullah, "Türkiye Perspektifinden İctimâî Ruh", *Bamtel*, 8 Ocak 2017.
6. Gülen. "Demek ki Doğru Yoldasınız!", *Bamtel*, 14 Aralık 2014
7. <https://fgulen.com/tr/ses-ve-video-tr/bamtel-cozumleri/Fethullah-Gulen-Cenazesinde-Yalan-Yere-Sehadet-Edilenler>, erişim tarihi: 29 Ağustos 2025.

Altın Haslet

İhlaslı olmak, hâl meselesidir. Onunla abideleşmek ise bambaşka bir durumdur. İhlas abidesi bir insan güneş gibi doğu verir; ısıtır, ısıtır çevresini. Tıpkı insanlık semasının güneşleri peygamberler ve peygamber yolunun yolcuları sadıklar, siddıklar, salihler, muhsinler ve muhtisler gibi.

Saf, berrak, dupduru ve tertemiz olmaktır, onun tanımı. Sıdkla beraber madalyonun iki yüzü gibidirler. Sadakat, doğruluk ve dürüstlük de denilir aynı zamanda ona. Hele içtenlik, samimiyet, candan ve yürekten olmak; olmazsa olmaz özelliğidir onun. İç dışı büsbütün bir olma hâlidir o. Hakikidir, özgündür, nev'i şahsına münhasırdır. Bu sebeple de suni değildir, taklit hiç değildir.

Her zaman taptaze, yepyeni ve capcanlı olması ayrılmaz vasfıdır neredeyse onun. Dolayısıyla, her zaman ve zeminde fitrîdir. Açık seçik ve net olmaz-

sa asli hüviyetini kaybeder o. Bundan dolayı da saf kalplilik ve açık yüreklilik onun şiarıdır. Dengelidir, adildir bu vasfın sahibi. Dengesizlik ve adletsizlik fersah fersah uzaktır ondan. Kısaca tek niyet, tek maksat, tek hedef, tek amaç ve tek gaye diye de özetlenebilir bu altın haslet.

Neden bahsediyoruz? Tabii ki İhlas'tan.

İhlaslı olmak, hâl meselesidir. Onunla abideleşmek ise bambaşka bir durumdur. İhlas abidesi bir insan güneş gibi doğuverir; ısıtır, ısıtır çevresini. Tıpkı insanlık semasının güneşleri peygamberler ve peygamber yolunun yolcuları sadıklar, siddıklar, salihler, muhsinler ve muhlisler gibi. Işık insanların otağlarını kurdukları yüksek derecelere uçmak ve onlara ulaşmak için iki kanat lazımsa bunlar; ihlas ve sadakattir. "Sadakat ve ihlas, enbiyâ-i izâm için hayatı birer sıfat oldukları kadar, da'vâ-yı nübüvvetin temsilcileri için de su kadar, hava kadar önemli birer vasıftırlar. Bu iki hususi-yeti elde etmek ve bu nûrânî iki kanatla kanatlanmak, onların en ehemmiyetli güç kaynaklarından. Birinciler, ihlassız bir adım atamayacaklarına inanırlar; ikinciler de atamayacaklarına inanmalıdırlar."¹

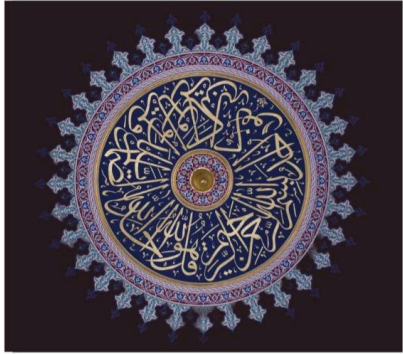
İhlaslı olmak, yapılması gerekenleri Allah için yapmak olduğu kadar, yapılmaması gerekenleri de yine Allah emrettiği için yapmamaktır. Yasak ve serbest bölge arasındaki riskli ve şüpheli sınır hattında ihlas kahramanları için Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem), "Şüpheli olanı bırak, şüphe vermeye bak! Zira doğruluk huzur; yalan ise şüphe kaynağıdır."²

nurlu beyanı biricik kontrol anahtarıdır.

İhlas saflıktır, duruluktur, birlik ve tekliktir. Sâfî tevhidi haykıran sürenin adı bu sebeple **İhlas Sûresi**'dir. İçerisine tevhitte başka hiçbir şey almayan teklîğin ve birliğin sembolü, ihlas vurgulu **Ehad** ve **Samed**, Kur'an'da birer kez geçen Allah'ın iki has ismidir.

Varlık âleminde ihlasın en saf, en berrak ve en canlı tecelli ettiği şey saf yağmur suyu-

dur. Yanıcı ve yakıcı iki gazdan damıtılan su, ihlasının gereği renksizdir, kokusuzdur, tatsızdır. Hiçbir vasfı yok gibi duran bu mucize sıvı rengi, kokusu ve tadı olan bütün canlı varlıkların hayat kaynağı kılınmıştır. "Biz, canlı olan her şeyi sudan yarattık. Hâlâ inanmayacaklar mı?"³ İlginçtir, temiz ve temizleyici özelliğiyle Rabbimiz ona **tahûr**⁴ derken, bereket kaynağı olma özelliğiyle de **mübarek**⁵ vasfını yakıştırır.

İhlas saflıktır, duruluktur, birlik ve tekliktir. Sâfî tevhidi haykıran sürenin adı bu sebeple **İhlas Sûresi**'dir. İçerisine tevhitte başka hiçbir şey almayan teklîğin ve birliğin sembolü, ihlas vurgulu **Ehad** ve **Samed**, Kur'an'da birer kez geçen Allah'ın iki has ismidir.

Ya hâlis sütte ne demeli? İhlas burcunda onu anmadan geçemeyiz. Sağmal hayvanların, akla mantığa aykırı, hiç olmayacak yerlerinde mucizevi bir şekilde kana ve dışkıya karışmadan oluşan bembeyaz hâlis süt her safhasında bize ihlas dersi verir. "Doğrusu sağmal hayvanlarda da sizin için bir ders vardır: Zira size onların karınlarındaki dışkı ile kan arasından, hâlis bir süt içiriyoruz ki içenlerin boğazından âfiyetle geçer."⁶

İhlas hüsn-i niyettir, yüzde yüz iyi niyettir. Art niyetten dürbünle dahi gözükmeyecek kadar uzaktır. İhlas iç-dış, öz-söz, kalp-kafa bütünlüğüdür. İhlâslı olanın içi dışı bir olduğu gibi özü-sözü ve kalbi-kafası da birdir. Ne güzel özetler ihlâslı insanı teveccüh-ü nâsi hiç istemeyen Hacı Hulûsî Efendi: "İnsan, ona derler ki; içi dışı döndüğünde içinde utulacak bir şey olmaya."⁷

İhlas içe yönelerek saflaşmak, dışa yönelerek saflaştırmaktır. Özellikle de niyeti, hedefi, gayeyi netleştirmek. Bu bağlamda sözlerin en güzel Kur'an, peygamberlere ve onların sadık takipçilerine içe doğru muhlas (ihlâslı kılınmış), dışa doğru da muhlis (çevresine ihlas aşıl原因) unvanlarını armağan eder.⁸ Ne istediğini bilmemenin aksine ihlas ne istediğini hiç unutmamaktır. İstedikinden bir milim bile sapmamak ve başka tâlî bir isteğin araya girmesine müsaade etmemektir. Hele istenen Bir ve Tek olanın rıza ve hoşnutluğu ise... Bu bağlamda sabit fikirlik gibi anlaşılabilir ihlas. Evet onun için hakta sebat, sırat-ı müstakim isimli doğru yolda inattır denilebilir.

"Rabbimiz Allah'tır." diyen, sonra da ihlas ve istikamet üzere yaşama kararlılığı gösterenlere gelince, onlara melekler sürekli inerler (ve derler ki): "Gelecek korkusu taşımayın, geçmişten dolayı da mahzun olmayın! Haydi sevinin size vaad edilmiş olan cennetle!" (Fussilet, 41/30)

İhlas riyaya terstir. Gösterişin olduğu yerde ihlas arayan asla bulamaz. Gerçi birilerine göstermek için yapılan işlerde de ihlas olabilir fakat Allah'a gösterilecek şeyi O'ndan başkasına gösterme gayretidir, ihlâslı ihlas olmaktan çıkaran.

Hırs, kibir, fahir, haset ve rekabet gibi hasletler ihlasın baş düşmanlarıdır. Bunlar ihlası zımpara ile kazır gibi kazır. Nitekim hak yolcularının ayaklarını kaydırın, gözlerini şaşılatan ve bu sebeple de asırlardır birbirlerini görmeye, birbirlerine ulaşmaya ve buluşmaya engel olan bu çirkin hasletler değil midir?

İhlasın büyük bir güç ve kuvvet olduğunu haykırır 20. asra damgasını vuran Üstat: "Bütün kuvvetinizi ihlasta ve hakta bilmelisiniz. Evet, kuvvet hakta ve ihlastadır. Haksızlar dahi, haksızlıkları içinde gösterdikleri ihlas ve samimiyet yüzünden kuvvet kazanıyorlar."⁹ der.

Takva, sadakat, sabır, azim, şükür ve tevekkül gibi hasletler de ihlasın kardeşleridir. Aslında bütün iyi hasletlerin özünde bir DNA gibidir ihlas. Ruhun, kalbin ve iradenin motor gücü de denilebilir. Bu gücü kaza-

nan, koruyan ve iyilik yolunda kullanabilen kimsenin önünü kesmeye şeytanî güçlerin asla gücü yetmez. Zira ihlas atmosferi melekler ordusuyla koruma altındadır: "Rabbimiz Allah'tır." diyen, sonra da ihlas ve istikamet üzere yaşama kararlılığı gösterenlere gelince, onlara melekler sürekli inerler (ve derler ki): "Gelecek korkusu taşımayın, geçmişten dolayı da mahzun olmayın! Haydi sevinin size vaad edilmiş olan cennetle!"¹⁰

Ne mutlu tam ihlâslı kazanıp Rabbine kullukta ve imanı temsilde güzel örnek olanlara.

Dipnotlar

1. Sızıntı, Temmuz 1992, Cilt 14, Sayı 162.
2. Buhâri, Büyü, 3; Tirmizî, Kıyâmet 60/2518.
3. Enbiya, 21/30.
4. Furkan, 25/48.
5. Kâf, 50/9.
6. Nahl, 16/66.
7. Ahmet Özer, *Kırklar Serisi-01, Hulûsî Yahyagil, Işık Yayınları*.
8. Bakara, 2/139; Yusuf, 12/24; Hicr, 15/40; Meryem, 19/51, 54; Saffât 37/40, 74, 128, 160.
9. Bedüzzaman S. N., *Lem'alar, Yirmi Birinci Lem'a, "Üçüncü Düsturunuz"*.
10. Fussilet, 41/30.

Kırık Aynalar

Gözyaşların süzülünce ansızın
Döküldü damla damla ruhundaki acıların
Titredim
Bir sızı saplandı yüreğime
Silebilseydi ellerim
O billur misali damlacıkları
Gözlerinin içindeki kırık aynaları

Çaresizliğin karanlık gölgesinde
Her damla yankısız bir çığlıktı
Düşlerim parçalandı sessizce
İçinde sakladığın sıradağlar gibi

Hayal ettim o gözyaşı bulutlarını
Gördüm ki her zerresinde bin ızdırıp
Düşüyor iç dünyama alev gibi
Duyabilir mi sukut etmiş vicdanlar
Bu hengâmenin yankısız feryadını?

Görünmez girdap misali
Kopar içimde hirçin fırtınalar
Kopup gider bir bir
Gözlerinin önünde
Hazan görmüş yapraklar
Asude bir mekânda
Sükûnet bağışlar mı hayata
Gün doğumunda kırık aynalar?

Duygudan yoksun varlıklar
Bakarlar öylece

Talihsiz karanlık ruhlar
Fikirde sığ, düşüncede dar
Görmezler mi
Dehrin can yakan yangınlarını
Arşı titreten âteşin gözyaşlarını
Hisseder mi acep birileri seni?
Zannetmem gönül rehberim
Ve benim yakındır imanım
Yarın ne çiçekler açar
O sessiz, ıssız, garip çığlıklar

Ne soğuk iklimdir uzaklık insanlığa
Işığa düşman, sevdalı karanlığa
Mühürlü kalpler, sağır kulaklar
Ne bir his ne bir sızı
Görür mü hakikati o ölmüş ruhlar
Vicdanın ziyasından çevrilmiş yüzler
Ayan beyan nurlara bigâne gözler

Şimdi ben huzurdayım
Yaralı kalbin sessiz şahidiyim
Her gözyaşına bir dua
Her acına bir sabır fısıldıyorum
Unutma!
Her gecenin koyunundan
Bir güneş doğar
Işıklı dolu ve binbir umutla
Kırık aynaların teselli dünyasında

Mehmet Yıldız

caglayandergisi.com

Yalnızlık Senfonisi

O bir senfoni ise dinlemek haz verebilir. Bir türkü ise hissedilen ağırlığı hafifletebilir. Ama öyle olmuyor. Anlık savrulmalar yaşıyor insan. Bir gönül değmeyince sözlerine, bir sıcak duyuş dokunmayınca hislerine, bir sevecen hâl gelmeyince günlerine olmuyor. An renklerle coşmuyor. Mekân bahar gülleriyle sevince dem tutmuyor. Can kenarında dalgalar keyfince çırpıyor. Yalnızlık gelince aksine mekân daralıyor, zaman akıyor ve paylaşılmıyor. Paylaşılsa zaten yalnızlık olmuyor.

*Yalnızlık, yaşamda bir an,
Hep yeniden başlayan..
Dışından anlaşılmaz.*

*Ya da kocaman bir yalan,
Kovduka kovalayan..
Paylaşılmaz.*

*Bir düşün'de beni sana ayıran
Yalnızlık paylaşılmaz
Paylaşılsa yalnızlık olmaz. (Ö. Asaf)*

Neden sigara külü kadardır yalnızlık (S. Karakoç) bilmiyorum. Karakoç külde ne gördü ki? Yangından arda kalan mı, yanmaktan uzak kalan mı? Ve neden yalnızlıktan soğur dağlar? (A. İlhan) Bunu bilmek için dağ olmak mı gerek? Sanmam. Göklere sınır çekmiş dağ gibi de olsa yüreğin, nice rüzgârlara geçit de olsa ellerin, dertleri dinleyen ney gibi olsa yüreğin yalnızlık gelip çarpınca bir akşam üzeri nasıl da üşür hayallerin. Nazım doğru söylüyor, hapislik gibidir yalnızlık. Ama yalnız kalmak mı zor, yalnız yaşamak mı? Hapiste insan yalnız mıdır? Ya insanlar arasındaki tek başına kalmışlık hissi! Kardeşini öldürüyor Kabil / İçimde bir yalnızlık duygusu (Ö. Veli). Neler hissetti Orhan Veli? Neden

olayı yalnızlığa bağladı? Hâlbuki olayı hep inkâr ve nefret içinde bulduk ve hep öyle okuduk. Yalnız kalan Kabil miydi yoksa Habil mi? Yalnızlık büyük bir acı ve ıstırap ise? Her yerde var olandan uzaklık ise? Kısa mesafe gözlükleri takalım bir de. Kardeşin yanında olmayınca nasıl olur? Onun, yanında olması ne demektir? Ya kardeş bildiklerin? Hangisi daha acı?

Nedir yalnızlığın ilacı?

Var mıdır gerçekten? Olmalı. Her derdin dermanı vardır. Kul ister, dua eder, gayret eder. O verir. Buldurur. Bazen bu âlemde vermez de ötelere saklar. Hikmeti nasıl işler, bilinmez? İnşirah veren de O, nice güzel ufuklara yükselten de... Yalnızlıklara son veren de yalnızları Kendisi'ne yönelten de.

Yalnızlık belki de bir bağdır, ulanır gider gönülden gönüle. Görünenden öte, bilinenden yüce. Belki de bir dua, bir fısıltı gizemli sözcüklerin gökyüzüne yükselişinde. İsa yalnız mıydı havariler içinde? Harun derman olmuş muydu Musa'nın iç geçiren gecelerine? Hacer annemiz Mekke kayahklarında İsmail ile, İbrahim nebi döndü geriye. Fırtınalar kimin yüreğinde? Sonra sarayda Asiye? Mabette Meriyem? Sorarım böyle deli sorular, dönerim kendime. Yalnızlık olur artarım bazen. Başarım sahilleri bembeyaz köpüklerimle. Yalnızlık çoğaltır duyularımı kar tanelerince. Yağarım sonra tane tane, desen desen. Yalnızlık bitter inan düşünce gözlerime en tazesinden bir şebnem. Olmayınca Dıranas mırıldanırım dünyanın büyük yalnızlığında.

Ne sabahtır bu mavilik ne akşam!

*Uyandırmayın beni, uyanamam.
Kaybolmuş sevdiklerimiz aşkına,
Allah aşkına, gök, deniz aşkına
Yağsın kar üstümüze buram buram.*

*Buğulandıkça yüzü her aynanın
Beyaz dokusunda bu safrüyanın
Göğe uzanır-tek, تنها-bir kamış
Sırf unutmak için, unutmak ey kış!
Büyük yalnızlığımı dünyanın.
(Ahmet M. Dıranas)*

İçinde fırtınalar kopar, aşmak istersin. Önünde insanlardan engeller vardır, kaçmak istersin. Nazlı ırmak boylarından ılık rüzgârlarla gelirsın. Çiçek isterler verirsın, şarkı derler söylersın. Ömrünü bir kavgaya râm edersin. Yine de ben böyle bir yalnızlık görmedim (A. Kaya) dersin. İlini, köyünü terk edip Yunus misal gezmek düşer. Ne kadar gezsen bitmez insan denen atlas. Nereye gitsen onu götürürsün. Sen yalnızlık yaşarken yudum yudum insanların yalnızlıklarına düşersin ve:

*Söyler dilim ağlar gözüm
Garıblara göynür özüm
Meğerki gökte yıldızım
Şöyle garib bencileyin (Y. Emre)
dersin.*

Tabiat yoldaşın olur. Yol bitmez. Hâlin taşlara, dağlara, rüzgârlara, bulutlara benzer. Rilke gibi yalnızlığı yağmura benzetirsin.

*Yalnızlık bir yağmura benzer,
Yükselir aşaklara denizlerden
Uzak, ıssız ovalardan eser,
Ağar gider göklere, her zaman
göklerdedir
Ve kentin üstüne göklerden düşer (M. Rilke)*

Yalnızlık bir fenerse/ Ben de içindeki mum, Onu, billur bir kâse/ Gibi doldurur nurum (N.Fazıl). Yalnızlığa çare olmak

midir bu? Karanlığa nur olmak, endişeye huzur olmak. Elinden tutmak gökte asılı Ay'ın, yüzüne bir güllükcük yapmak yalnız geçen bir yıldızın.

Sokaktasın mesela. Kimsesiz bir sokak. Yalnızsın ve arkana bakmadan yürüyorsun. Yolun birden karanlığa saplanıyor ve sen karşında bir hayal görüyorsun (N. Fazıl). Hayatı hep böyle yaşamak zordur. Çekilmez kılar günleri. İstersin, istersin, istersin. Ümit eder, derdini çekersin. Birden cemre gibi bir ses düşer yüreğine. O zaman bakarsın arkana. Hayal kaybolur. Dost yüzü sana ayan olur. Telefona mesaj düşer mesela. Güllümser için. Bir emoji bırakırsın. Nemlenir gözlerin. İçinden sular serinliğinde bir ses. Sen yalnız değilsin.

Yalnızlığı özyelenlerle yalnızlıktan bunalanlar dünyası. Kendi toplumunda, çevresinde anlaşılmayıp en büyük yalnızlığa mahkûm olanlar. Hissini, rengini, sözünü başkalarıyla aynı karede denk düşüremeyenler. Anlayan varsa yalnız değildir insan. Gönle dokunan varsa kalabalıktır insan. Dua eden varsa yağmur bereketi, artmaktadır insan. O zaman sözlüklerde bir kelimedir yalnızlık. Dolapta bir eşyadır, ara sıra çıkarılıp kullanılır. İnzivadır, rahatsız edici ses ve görüntülerden uzaklaşmadır. Derinleşmeden, latifeler eşliğinde içe doğru bir hicrettir.

Ona övgüler dizmiyorum, onu yermiyorum. Bana verildiği kadar onunla yaşıyorum. Ondan can kenarına açılan kapılara, yollara bakıyorum.

Rabbime gönülümce itimat ediyorum.

Serhat İhan
caglayan.dergisi.com

Kaynak:

Frontiers. (2025, 31 Temmuz). *Microbial map of hidden connections between food, health, and planet*. Frontiers Science News. <https://www.frontiersin.org/news/2025/07/31/frontiers-science-microbial-map-hidden-connections-food-health-planet>

Gözle görülemeyecek kadar küçük olsalar da mikroplar, hayatın devamı için **Hakim olan Allah tarafından konulan dengenin** vazgeçilmez parçalarıdır. Toprakta, bitkilerde, hayvanlarda ve insan vücudunda yaşayan yarar sağlayan mikroorganizmaların da katkılarıyla hayat sürdürülebilir olur. Mesela bazı mikroplar, bitki köklerini koruyarak onların kuraklığa ve hastalıklara direncini artırırken toprakta yaşayan diğerleri de organik maddeleri ayrıştırarak toprağın verimli kalmasını sağlar. Gıdalar, fermentasyon sayesinde uzun süre bozulmadan saklanır ve bağışak floramızı dengeleyen mikroplar sayesinde insan bağışıklığı güçlenir.

Ne var ki modern tarımda kullanılan kimyevi maddeler, işlenmiş gıdalar, çevre kirliliği ve iklim krizi bu hassas dengeyi tehdit etmektedir. Bu durum yalnızca toprağı ve gıdayı değil, aynı zamanda insan sağlığını da riske atmaktadır. Tabii

dengeyi korumak ise insana verilen can ve tabiat emanetine sahip çıkmayı gerektirir.

Bilim insanların geliştirdiği **"mikrobiyom haritası"** bize çözüm yolları göstermektedir. Bitkileri güçlendirmek için faydalı bakterilerden yararlanmak, hayvancılıkta antibiyotik kullanımı azaltmak için **probiyotiklerden faydalanmak**, gıda israfını önleyen kültürleri değerlendirmek ve soframıza sağlık katan **fermente gıdaları** (yoğurt, kefir, turşu) dâhil etmek bu çözümlerdendir.

Faydalı mikroplar Allah'ın bize sunduğu gizli nimetlerdir. Onları korumak; toprağı kimyasallarla yormamak, sağlıklı ve doğal gıdaları tercih etmek, sofralarımızda fermente ürünlere yer vermek ve israftan kaçınmakla mümkündür. Böylece hem kendi sağlığımızı korumuş hem de gelecek nesillere daha temiz ve yaşanabilir bir dünya bırakmış oluruz. **G**

İlahî Dengenin Küçük İşçileri:

Mikroplar

Rana Özçelik
caglayandergisi.com

Kaynak:

Binz, M., Akata, E., Bethge, M. ve ark. A foundation model to predict and capture human cognition. *Nature* (2025).

Son yıllarda hayatımızın hemen her alanına giren yapay zekâ teknolojileri hızla gelişmeye devam ediyor. Yapılan bir çalışmada bilim insanları, insan düşüncesini ve davranışlarını tahmin edebilen *Centaur* adında yeni bir yapay zekâ modeli geliştirdi. Bu sistemin altyapısı, insanların hadiseler karşısında nasıl davrandıklarını inceleyen 160 farklı psikoloji deneyinden alınmış 10 milyondan fazla veri kullanılarak oluşturuldu. Bu sayede bir kişinin bir tehlike durumunda nasıl davranacağını, hafızasındaki bilgileri kullanarak tahmin edebiliyor. Bu modelin en dikkat çeken yönlerinden biri, altyapısındaki veriler arasında yer almayan durumlarla karşılaştığında da insan davranışlarını büyük oranda doğru tahmin edebilmesi. Sadece kendisine verilen bilgileri ezberlemiyor, aynı zamanda bunların arasında benzerlik kurarak daha önce karşılaşmadığı

durumlar hakkında da tahminlerde bulunuyor.

Peki, bu teknolojinin artıları ve eksileri neler?

Bu tür teknolojiler, insanların en kolay ve etkili biçimde nasıl öğrendiğini analiz ederek kişiye özel eğitim yöntemlerinin geliştirilmesine vesile oluyor. Aynı zamanda zihni hastalıkların erken teşhis edilmesine katkıda bulunabilir. Bunların yanında insan davranışlarını analiz edebilme özelliği, insan psikolojisini daha iyi ve kolay anlamamıza katkı sağlamakta. Bütün bunlar eğitim, sağlık ve psikoloji gibi alanlardaki çalışmaları kolaylaştırabilir.

Öte yandan, insanları bu kadar yakından takip eden sistemlerin mahremiyet, veri güvenliği ve fertlerin kararlarını etkilemesi gibi üzerinde durulması gereken yönleri de vardır. Bu tür teknolojilerin faydalı olması, nasıl ve nerede kullanılacağına bağlıdır.

Yapay Zekâ ve İnsan Davranışları

İçindekiler

Ekim | October | No: 103 | 2025

2

ORADA UZAKTA BİR CAMİ

H. Fethullah Gülen

10

KUŞ TÜYLERİNDEN
UÇUŞ TEKNOLOJİSİNE

Sadık Temizel

12

HİSAR

Leyla Nida

15

BİR VARLIK ANLAYIŞI
OLARAK HAYIR

Seyid Nurfethi Erkal

23

İNCİLENNEN DÜŞLER

Mehmet Erdoğan

24

HİZMET SİZİN
VATANINIZ OLMUŞ

Prof. Dr. Sotiris Livas &
Prof. Dr. Mehmet Ateş

26

İRŞAD VE MÜRŞİD-İ

M. Fethullah Gülen

32

VAR GİBİYDİ...

Numan Erciyes

39

VEFATLARIYLA
YENİDEN DOĞANLAR

Salih Gül

42

ALTIN HASLET

Akan Işık

45

KIRIK AYNALAR

Mehmet Yıldız

46

YALNIZLIK SENFONİSİ

Zeynep Gülşen Kırık

48

SAĞLIK-BİLİM-
TEKNOLOJİ

Serhat İhan - Rana Özçelik

PSIKOFİZYOLOJİ

YANKISI BİTMEYEN SES

5

Pelin Kocabaş

Hocaeîfendî'nin sesi, yumuşak ve sıcak bir tını taşıyor; bariton altı frekansta seyreden bu ses, tizden ziyade bas tarafına yakın durur. Bu hususiyet, dinleyende...

EKOLOJİ

KİMYASINI BOZDUĞUMUZ
DÜNYA

19

Prof. Dr. İrfan Yılmaz

ZOOLOJİ

MÜREN BALIKLARINDAKİ
İLÂHÎ SANAT

28

Dilem Firtına

Mürenler genellikle, tropikal ve subtropikal denizlerin sığ sularında, mercan adacıkları ve kayalıklar arasında, onların yankılarında yaşarlar.

SOSYOLOJİ

FETHULLAH GÜLEN HOCA-
EFENDİ'NİN KÜLTÜR PERS-
PEKTİFİNE TEORİK BİR BAKIŞ

34

Engin Tenekeci

Kültür, yalnızca alışkanlıklar, basit teamüller ve sembollerden ibaret değil; insanın düşünce, inanç ve varlıkla kurduğu çok katmanlı bir ilişkidir.

ÇAĞLAYAN

Çağlayan İlim ve Kültür Dergisi, Paramus Publishing Inc. tarafından aylık olarak yayımlanmaktadır. Tüm hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen çoğaltılması yasaktır.

ADRES

Tüm İstek ve Önerilerinizi 335 Clifton Ave, Clifton NJ adresine iletebilirsiniz. +1(888) 234 2823

EDITOR-IN-CHIEF/YAYIN
YÖNETMENİ

Prof. Dr. İrfan Yılmaz

EDITORIAL COORDINATOR

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Reşit Haylamaz

EDITOR/EDİTÖR

Ali Kılıç

GRAPHIC DESIGN/GRAFİK

TASARIM

Şelale Grafik

ADVISORY BOARD/DANIŞMA
HEYETİ

Abdullah Aynmaz, Yavuz Ünver, Salih Gül, Dr. Fatma Gündüz, Sadık Men

DİJİTAL AND AUDIO
PRODUCTION

DİJİTAL VE SES PRODÜKSİYONU

Gürhan Gülcen

AVRUPA

Paramus Europe GmbH
Lise-Meiner Straße 17
40764 Langenfeld / GERMANY
caglayan@caglayandergisi.com
+49 (176) 16818292

Çağlayan, ABD Ticarî Marka Yasası uyarınca, dağıtılan diğer ülkelerde tescilli ticarî markadır.

© 2025 Paramus Publishing Inc. All rights reserved. Reproduction in whole or in part without written consent is prohibited. Çağlayan (ISSN 2572-7532) is published monthly by Paramus Publishing Inc., 335 Clifton Ave, Clifton, NJ 07011. Periodicals postage paid at Paterson, NJ and additional mailing offices. POSTMASTER: Send address changes to 335 Clifton Ave, Clifton, NJ 07011. Çağlayan is a registered trademark under the US Trademark Law and in other countries wherever distributed.

ÇAĞLAYIN

O eski günlerde, camilerde bir araya gelen tertemiz gönüllere Cenâb-ı Hakk'ın hususî bir teveccühü olacağını hep bekledik, bekliyoruz ve bekleyeceğiz, o zamanki hülyalarımızla ve şimdiki muhakemelerimizle. Zaten Hakk'ın kapı kullarına da o kapıda her zaman imanla, ümitle beklemek düşer.

ISSN 2572-7532

9 772572 753004